

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่องการพัฒนาคุณภาพตามมาตรฐานคุณภาพการศึกษา หลังการประเมินภายนอก รอบที่ 2 โรงเรียนหนองหัวช้าง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตามลำดับ ดังนี้

1. การพัฒนาคุณภาพการศึกษา
2. มาตรฐานการศึกษา
3. การประกันคุณภาพการศึกษา
4. การประเมินคุณภาพภายนอก
5. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ
6. การระดมพลังสร้างสรรค์
7. การนิเทศ
8. การศึกษาดูงาน
9. บริบทโรงเรียนหนองหัวช้าง
10. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
การพัฒนาคุณภาพการศึกษา
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

การพัฒนาคุณภาพของคนให้มีคุณภาพทันต่อการเปลี่ยนแปลงของกระแสโลก จึงจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องการพัฒนานั้นมีความสำคัญและเกี่ยวข้องกับทุก ๆ คน อีกทั้งมีบทบาทมากในทุก ๆ ประเทศ การพัฒนาคุณภาพของคนจะประสบความสำเร็จได้ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจของทุกฝ่าย หากสถานศึกษาไม่มีการพัฒนาปรับปรุงมาตรฐานคุณภาพของตนเอง คุณภาพในภาพรวมของประเทศจะดีไม่ได้ จึงจำเป็นอย่างยิ่ง ต้องมีการพัฒนาและปรับปรุงคุณภาพให้ได้มาตรฐานตามมาตรฐานการศึกษา โดยยึดหลักการและวิธีดำเนินการ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดดังนี้

1. ความหมายของการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

การให้ความหมายของการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยการจำแนกคำและให้ความหมายของคำ ดังนี้

คำว่า “พัฒนา” มีผู้ให้ความหมายไว้ดังต่อไปนี้

พจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ. 2530 (2534 : 378) ได้ให้ความหมายของคำว่า พัฒนา หมายถึง ทำให้เจริญ

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2541 : 70) ได้สรุปความหมายของการพัฒนาไว้ว่า การพัฒนา คือ การเปลี่ยนแปลงตามแผนหรือ การเปลี่ยนแปลงที่มีการกำหนดทิศทาง นั่นคือ การพัฒนาไปได้เป็นเรื่องธรรมชาติ หากเป็นความพยายามของมนุษย์พยายามที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น โดยกำหนดทิศทางหรือรายละเอียดล่วงหน้าว่าจะพัฒนาอะไร พัฒนาอย่างไร ใครจะเป็นผู้พัฒนาและถูกพัฒนา

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า การพัฒนา หมายถึง การทำให้เจริญขึ้นหรือดีขึ้นกว่าเดิม เป็นการแก้ไขเปลี่ยนแปลงสภาพที่ไม่น่าพอใจไปสู่สภาพที่น่าพอใจ

คำว่า “คุณภาพ” มีผู้ให้ความหมายไว้ ดังต่อไปนี้

พจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ. 2530 (2534 : 116) ได้ให้ความหมายไว้ว่า คุณภาพ หมายถึง ลักษณะความดี ลักษณะประจำบุคคลหรือสิ่งของ

สมศักดิ์ สันทรูเวช (2542 : 45) กล่าวว่า คุณภาพ หมายถึง การทำให้ลูกค้ามีความพึงพอใจด้วยการทำให้ความต้องการและความหวังของลูกค้าได้รับการตอบสนอง

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า คุณภาพ หมายถึง ลักษณะความดีประจำบุคคลหรือสิ่งของเหมาะสมกับลักษณะงานที่บรรลุป่าหมายตามความพอใจให้กับผู้รับบริการ

ดังนั้น ทั้งคำว่า “การพัฒนา” และ “คุณภาพ” ดังกล่าวข้างต้นพอสรุปความหมายรวมกันของคำว่า การพัฒนาคุณภาพ หมายถึง การทำให้ลักษณะความดีประจำบุคคลหรือสิ่งของเจริญขึ้นหรือดีขึ้นกว่าเดิม เหมาะสมกับลักษณะงาน โดยบรรลุป่าหมายที่กำหนดตามความพอใจให้กับผู้รับบริการ

คำว่า “การศึกษา” มีผู้ให้ความหมายไว้ดังต่อไปนี้

พจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ. 2530 (2534 : 51) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การศึกษา หมายถึง การเล่าเรียน การฝึก การอบรม

พระธรรมปิฎก (2539 : 175) ได้ให้ความหมายว่า การศึกษา หมายถึง การพัฒนาคนให้มีชีวิตที่ดีงาม

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า การศึกษา หมายถึง การฝึก อบรม เล่าเรียน เพื่อพัฒนาคนให้มีชีวิตที่ดีงาม

รวมความหมายของคำว่า “การพัฒนา” “คุณภาพ” และ “การศึกษา” ที่กล่าวมาทั้งหมดดังกล่าวข้างต้น พอสรุปความหมายของการพัฒนาคุณภาพการศึกษา หมายถึง การทำให้ลักษณะความดีประจำบุคคลหรือสิ่งของเจริญขึ้นหรือดีขึ้นกว่าเดิม เหมาะสมกับกาลเวลาหรือลักษณะงาน โดยการฝึก อบรม เล่าเรียน เพื่อพัฒนาคนให้มีชีวิตที่ดีงาม.

2. วิธีการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา

การจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา เป็นกรอบงานเพื่อการปรับปรุงแก้ไขปัญหาและพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างเป็นระบบ การวางแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา จึงมีข้อกำหนด ดังนี้ (กรมวิชาการ, 2544 : 19 - 71)

1. มีการวางแผนต่อเนื่อง แผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา ต้องมีความต่อเนื่องทุกปี เพื่อสามารถเปรียบเทียบความสำเร็จของผู้เรียนแต่ละปี และเกิดการพัฒนาต่อเนื่อง

2. มีการกำหนดระดับความก้าวหน้าทีพอเพียงอย่างชัดเจน แผนพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาต้องเป็นแหล่งเพื่อการตรวจสอบและเปรียบเทียบความก้าวหน้าของผลการเรียนรู้ของผู้เรียนในแต่ละปี โดยกำหนดตัวบ่งชี้ความสำเร็จของผู้เรียนให้ชัดเจน

3. มุ่งเน้นความสำเร็จในการพัฒนาผู้เรียน แผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาต้องจัดทำโดยการยึดแนวทาง 3 ประการนี้ คือ

3.1 ผู้เรียนทุกคนได้พัฒนาการเรียนรู้

3.2 วิธีการที่จะทราบว่าคุณเรียนทุกคนได้พัฒนาการเรียนรู้

3.3 การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเพื่อให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จ

ตามมาตรฐานหลัก สูตร

4. แผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา จัดทำโดยสอดคล้องกับบริบทต่าง ๆ ได้แก่ นโยบายและเป้าหมายการศึกษาที่กำหนดโดยรัฐ ความคาดหวังของชุมชน

5. แผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาต้องเกิดจากการร่วมมือกันอย่างเป็นระบบด้วยความรอบคอบ รอบรู้ และรอบด้านเกี่ยวกับสิ่งที่ประสงค์ให้เกิด

การเปลี่ยนแปลง โดยตระหนักว่าคุณค่าของการวางแผนอยู่ที่กระบวนการวางแผนที่เอื้อเพื่อให้เกิดสิ่งต่อไปนี้

5.1 เกิดการมีส่วนร่วมของบุคลากรทุกฝ่ายของสถานศึกษา ตลอดจนผู้มีส่วนได้เสียกับผลผลิตของสถานศึกษา โดยตระหนักว่าทุกฝ่ายทั้งบุคลากรภายในและภายนอกสถานศึกษา มีภาระรับผิดชอบต่อผลสำเร็จของผู้เรียน รู้สึกเป็นเจ้าของแผนและรับผิดชอบต่อการนำแผนสู่การปฏิบัติ

5.2 เกิดการเก็บรวบรวมข้อมูลคุณภาพผู้เรียนจากแหล่งต่าง ๆ อย่างหลากหลายทั้งข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิ โดยนำข้อมูลมาอภิปราย วิเคราะห์ สังเคราะห์ เพื่อให้ได้ประเด็นต่าง ๆ ชัดเจน สามารถบรรลุวัตถุประสงค์เพื่อการตัดสินใจร่วมกัน

5.3 เกิดการใช้ข้อมูลตามข้อเท็จจริงจากห้องเรียนมาพัฒนาคุณภาพนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนที่สูงขึ้น

5.4 เกิดผลทางการปฏิบัติได้ทันทีเพราะสถานศึกษารู้จุดอ่อน สิ่งที่เป็นปัญหาที่ต้องได้รับการปรับปรุงแก้ไข ลำดับจุดเน้นการพัฒนา ยุทธศาสตร์วิธีการและแนวปฏิบัติที่เป็นไปได้และสอดคล้องกับเป้าหมายของสถานศึกษา

6. บทบาทของแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา

6.1 เป็นทิศทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา เป็นเสมือนแผนที่หรือพิมพ์เขียวการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา เพื่อเป็นแนวทางให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่พึงประสงค์

6.2 เป็นเครื่องมือสร้างความเชื่อมั่นแก่ชุมชน และผู้ที่เกี่ยวข้องว่าสถานศึกษาจะสามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพเป็นไปตามมาตรฐานหลักสูตรได้ โดยการดำเนินการตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาที่จัดทำขึ้น

6.3 เป็นเอกสารหลักสำคัญสำหรับการตรวจสอบ และทบทวนคุณภาพภายในและภายนอก โดยการดำเนินงานของสถานศึกษาจะเป็นไปตามกรอบที่แผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาที่กำหนด

7. เกณฑ์เกี่ยวกับแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา

แผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาที่ดีจะสร้างความมั่นใจได้ว่าสถานศึกษาได้พัฒนาศักยภาพการจัดการศึกษาให้สามารถดำเนินการได้บรรลุตามเป้าหมาย แผนที่ดีควรมีลักษณะสำคัญ 9 ประการ ดังนี้

7.1 องค์ประกอบต่าง ๆ ในแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาต้องมีความชัดเจนสอดคล้องรับกันอย่างสมเหตุสมผลและเป็นระบบ วิสัยทัศน์และภารกิจต้องมีความชัดเจน เป็นที่เข้าใจและยอมรับร่วมกันจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ในการวางแผนและการออกแบบกิจกรรมต่าง ๆ ในสถานศึกษา

7.2 ระบบการสนับสนุนภายใน ผู้บริหาร ครู บุคลากรทุกฝ่ายในสถานศึกษาและบุคคลที่เกี่ยวข้องต้องเห็นชอบกับแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาและให้การสนับสนุนและร่วมมืออย่างจริงจังในการนำแผนสู่การปฏิบัติ

7.3 เป้าหมาย วัตถุประสงค์ และตัวบ่งชี้ในแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา ต้องเป็นสิ่งที่สังเกตได้และวัดได้ในเชิงปริมาณ

7.4 ยุทธศาสตร์และเทคนิคต่าง ๆ ที่ใช้ในกระบวนการเรียนการสอน การวัดและการประเมินผล ตลอดจนการบริหารการจัดการต้องตั้งอยู่บนรากฐานทางทฤษฎีหรือหลักวิชาการที่ถูกต้องและต้องมีผลการวิจัยเชิงประจักษ์สนับสนุนประสิทธิภาพและประสิทธิผล

7.5 แผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา ต้องกำหนดรูปแบบและวิธีการพัฒนาบุคลากรที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้สามารถปฏิบัติภารกิจตามแผนอย่างได้ผลดี

7.6 แผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา ต้องระบุแหล่งวิทยาการภายนอกที่จะให้ความร่วมมือช่วยเหลือ และสนับสนุนทางวิชาการ

7.7 ผู้ปกครองและชุมชนต้องมีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วม และรับบทบาทสำคัญในกิจกรรมต่าง ๆ ตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา

7.8 ต้องมีการประสานสัมพันธ์และระดมทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ เช่น หน่วยงานของรัฐองค์กรเอกชน สถาบันและมูลนิธิต่าง ๆ เพื่อนำมาสนับสนุนการดำเนินงานตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา

7.9 ต้องมีเครื่องมือและระบบการวัดและประเมินผลการเรียนรู้และผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนที่สอดคล้องกับมาตรฐานหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

8. การทบทวนกระบวนการวางแผนและแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาสามารถดำเนินการโดยคณะกรรมการจัดทำแผน หรือโดยคณะตรวจสอบทบทวนที่สถานศึกษาแต่งตั้งขึ้น โดยกำหนดขอบข่ายการทบทวนไว้ 6 ด้านหลัก ได้แก่

8.1 การร่วมมือของทุกฝ่าย

8.2 ความสมบูรณ์

8.3 ความเที่ยงตรงถูกต้อง

8.4 ความสอดคล้อง

8.5 ความเชื่อมโยง

8.6 การคิดไปข้างหน้า

9. วิธีการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา มีหลายวิธี ขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของสถานศึกษาที่จะเลือกใช้วิธีการใด ทั้งนี้จะต้องเป็นแผนที่สะท้อนคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามเกณฑ์ของแผน กระบวนการจัดทำแผนประกอบด้วย 6 ขั้นตอน

ขั้นที่ 1 การเตรียมการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาประกอบด้วย

1. การจัดตั้งคณะกรรมการจัดทำแผน

1.1 การเตรียมการ ผู้บริหารสถานศึกษาอาจจัดประชุม คณะบุคคลเป็นกลุ่ม ๆ ประกอบด้วย ผู้แทนคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้แทน ผู้ปกครอง ผู้แทนครู ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนศิษย์เก่า ผู้แทนพระภิกษุสงฆ์หรือผู้แทนองค์กรศาสนาในพื้นที่ ผู้ทรงคุณวุฒิ ที่มีความรู้เกี่ยวกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แนวคิดในการปฏิรูปสถานศึกษา การปฏิรูป การเรียนรู้และการประกันคุณภาพการศึกษา เพื่อหรือเกี่ยวกับการแต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำแผนการเลือกคณะกรรมการจัดทำแผนมีความสำคัญมาก เพราะคณะกรรมการชุดนี้จะต้องรับผิดชอบงานวิเคราะห์ความต้องการและความจำเป็นของสถานศึกษา ตลอดจนวางแผน ยุทธศาสตร์การดำเนินงานจนบรรลุเป้าหมาย ซึ่งขึ้นอยู่กับความสามารถในการตัดสินใจ ประสิทธิภาพของคณะกรรมการจัดทำแผนนี้

1.2 การแต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำแผน สถานศึกษาแต่งตั้ง คณะกรรมการจัดทำแผน ซึ่งประกอบด้วยบุคลากรทั้งจากสถานศึกษา ชุมชน และผู้ทรงคุณวุฒิ ได้แก่ ผู้บริหาร ครู ผู้แทนคณะกรรมการสถานศึกษา ผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนศิษย์เก่า ผู้ปกครองนักเรียนที่มีกองทุนสนับสนุนการดำเนินงานพัฒนาคุณภาพการศึกษา ผู้แทน ชุมชนและอาจมีผู้แทนนักเรียน และหรือผู้แทนจากกลุ่มวิชาชีพอย่างหลากหลาย

2. การทำความเข้าใจในบทบาทและหน้าที่ คณะกรรมการจัดทำแผนมีหน้าที่รับผิดชอบการรับโครงการที่จะตอบสนองนโยบายด้านการศึกษาของหน่วยงาน ต้นสังกัด และความคาดหวังของชุมชน ตลอดจนการสร้างแรงงานสนับสนุนการวางแผน ปรับปรุงคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาอย่างถูกหลักวิชาและการตัดสินใจที่อาศัยข้อมูล

ที่น่าเชื่อถือเกี่ยวกับการปรับปรุงคุณภาพด้านต่าง ๆ จะนำไปสู่กระบวนการปฏิรูปสถานศึกษา ซึ่งเป็นนโยบายสำคัญของการปฏิรูปการศึกษา คณะกรรมการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพ การศึกษาของสถานศึกษาจึงควรเข้าใจองค์ประกอบที่สำคัญของแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา ของสถานศึกษา

3. การประสานความร่วมมือ สถานศึกษาจะได้รับประโยชน์ สามารถจัดทำแผนได้อย่างถูกต้อง หากได้ประสานขอรับความช่วยเหลือทางวิชาการ จากผู้เชี่ยวชาญหรือหน่วยงานในพื้นที่ เพราะบางครั้งความใกล้ชิดกับสถานการณ์อาจทำให้มอง ภาพรวมของสถานศึกษาไม่ชัดเจน จึงต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้มีความชำนาญมากกว่า ฉะนั้นตั้งแต่ช่วงต้นของการดำเนินการคณะกรรมการจัดทำแผนควรกำหนดการขอรับ ความร่วมมือในการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาจากสำนักงานเขตพื้นที่ และหรือ สถานศึกษาที่มีความเด่นในการดำเนินงานพัฒนาคุณภาพการศึกษา ตลอดจนอาจขอ ความร่วมมือในการวิเคราะห์ความต้องการและความจำเป็นในการเขียนเป้าหมายที่ดีหรือ การเลือกใช้ยุทธศาสตร์ที่มีประสิทธิภาพ เป็นต้น

4. การวางแผนการทำงานของคณะจัดทำแผน การจัดทำแผนเป็น งานที่ต้องใช้เวลาในการวิเคราะห์ อภิปราย ทบทวนข้อมูลที่สะท้อนผลลัพธ์ จึงมักใช้เวลา เกือบตลอดปีการศึกษา ดังนั้น คณะกรรมการจัดทำแผนควรประชุมพิจารณาาร่วมกันเพื่อ กำหนดกรอบภาระงานและกรอบเวลาได้ล่วงหน้า ทำให้เห็นภาพการดำเนินงานตลอดแนวที่ เป็นภาระงานในกระบวนการจัดทำแผน วาระที่กำหนดไว้ล่วงหน้านี้ทำให้กรรมการได้ทราบ ได้เตรียมการและร่วมประชุม ซึ่งผลให้การพัฒนาแผนสามารถคงความมีประสิทธิภาพ

ขั้นที่ 2 การประเมินความต้องการและความจำเป็นของสถานศึกษา การประเมินความต้องการและความจำเป็นของสถานศึกษา เป็นหัวใจการจัดทำแผนซึ่งจะต้อง ดำเนินการกับทุกกิจกรรมของสถานศึกษาก็คือ ได้รับข้อมูลของสถานศึกษาครอบคลุม ทุกด้าน เพื่อให้สามารถเข้าใจปัญหาและสภาพปัจจุบันได้อย่างถ่องแท้ในการตรวจสอบ ความต้องการของผู้เรียนจากแหล่งต่าง ๆ ทั้งชีวิตความเป็นอยู่และประสบการณ์ทั้งจากมุมมอง ของผู้เรียนเอง จากผู้ปกครอง ครูผู้สอน ผู้บริหารและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนจะทำให้ สามารถจัดการเรียนการสอนสนองแก่ผู้เรียนได้ครอบคลุมขึ้น คณะกรรมการจัดทำแผน ต้องรวบรวมข้อมูลที่สถานศึกษาได้ทำการประเมินไว้ให้ได้อย่างเพียงพอที่จะนำมาใช้กำหนด ทิศทางของแผนและจัดทำโครงการที่ต้องเน้นเพื่อการปรับปรุงพัฒนาได้ ข้อมูลที่ได้จาก การประเมินสภาพปัญหาความต้องการและความจำเป็นทั้งระบบของสถานศึกษานี้เป็นหัวใจ

ของกระบวนการวางแผน ทั้งนี้เพราะการกำหนดวิสัยทัศน์และภารกิจของสถานศึกษาจะต้องอาศัยข้อมูลพื้นฐานที่ได้มาและยังเป็นแหล่งข้อมูลที่ทำให้คณะกรรมการจัดทำแผนสามารถระบุประเด็นที่ต้องพัฒนาได้ดียิ่งขึ้น การสามารถกำหนดเป้าหมายเพื่อการแก้ปัญหาได้อย่างแม่นยำ เนื่องจากสถานศึกษาระบุจุดแข็งและจุดอ่อนของตนไว้ ได้กำหนดจุดเน้นด้านต่าง ๆ ที่เป็นส่วนประกอบหลักของระบบการจัดการศึกษาที่ต้องได้รับการพัฒนาให้มีมาตรฐานสูงขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน ซึ่งมี 4 ขั้นตอน คือ

1. การทำความเข้าใจวิสัยทัศน์ของสถานศึกษา
2. การจัดทำภาพรวมของสถานศึกษา โดยตั้งเป้าสาระสำคัญของข้อมูลเป็นปัจจุบันของสถานศึกษาที่รวบรวมไว้ ณ แหล่งเดียวกัน เพื่อการทำให้ทราบข้อมูลได้อย่างรวดเร็วเกี่ยวกับผู้เรียน บุคลากรทางการศึกษา ชุมชนโดยรอบ หลักสูตรที่จัด เป็นต้น ข้อมูลภาพรวมของสถานศึกษานี้เป็นประโยชน์ต่อคณะจัดทำแผนเพราะทำให้ทราบข้อมูลภูมิหลังเพื่อความเข้าใจบริบทของกระบวนการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ตลอดจนทำให้ทราบข้อมูลพื้นฐานเพื่อนำมาใช้ในการจัดทำแผน เช่น ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนในสถานศึกษาแห่งนี้เป็นอย่างไรรหัสหลักสูตรมีจุดแข็งอย่างไร นอกจากนี้ที่กล่าวข้างต้นแล้วควรครอบคลุมการดำเนินงานของสถานศึกษาในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาพร้อมความสำเร็จของการดำเนินงานและเป้าหมาย อันเป็นจุดท้าทายความสามารถที่สถานศึกษาได้กำหนดขึ้นใน 5 ด้าน คือ ผลสัมฤทธิ์และคุณลักษณะของผู้เรียน หลักสูตรและการเรียนการสอนการพัฒนาวิชาชีพ องค์กรและสิ่งแวดล้อมของสถานศึกษา และการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน
3. การสำรวจความต้องการด้านการศึกษาของผู้เรียน การดำเนินการวางแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา มุ่งเน้นการพัฒนาผู้เรียนทุกคนให้สามารถบรรลุผลสัมฤทธิ์ตามมาตรฐานหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ฉะนั้น ต้องมีการจัดการคุณภาพทั้งระบบของสถานศึกษาเพื่อให้สามารถสนองเป้าหมายการพัฒนาผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพขั้นตอนนี้ จึงเป็นการอภิปรายข้อมูลที่เป็นอยู่ในปัจจุบันและสำรวจเจาะลึกข้อมูลเพิ่มเติมโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความต้องการทางการศึกษาของผู้เรียน เพื่อให้ทราบปัญหา จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและข้อจำกัด อันจะนำไปสู่การจัดทำแผนที่รอบคอบ โดยมีข้อมูลที่ต้องการสมบูรณ์ที่สุด
4. การวิเคราะห์ข้อมูลความต้องการด้านการศึกษาของผู้เรียนและกำหนดประเด็นสำคัญการพัฒนา ขั้นตอนนี้เข้าสู่การวางแผน เพื่อกำหนดประเด็นสำคัญการพัฒนา ฉะนั้นจึงเป็นขั้นตอนที่สำคัญอีกขั้นตอนหนึ่งที่ต้องใช้เวลาและแรงกายแรงใจมาก

ในการทบทวนข้อมูล จัดลำดับความต้องการและกำหนดประเด็นที่ต้องได้รับการพัฒนาในขั้นนี้ จะพบว่า การดำเนินงานมิใช่จะราบรื่น เรียงลำดับ เนื่องจากข้อมูลอาจมีปัญหา เช่น มีข้อมูลที่ไม่สมบูรณ์ ข้อมูลไม่ตรงกัน ขัดแย้งกัน ไม่ชัดเจนบ้าง ฉะนั้น จะต้องมีการอภิปรายเนื้อหาของข้อมูลกันอย่างหนัก การใช้คณะผู้ทบทวนข้อมูลมากกว่าหนึ่งคนมาตรวจสอบข้อมูลจะทำให้มั่นใจในความถูกต้องของการวิเคราะห์ยิ่งขึ้น อันส่งผลให้สามารถตอบสนอง หรือให้ข้อเสนอแนะได้อย่างเหมาะสมยิ่งขึ้น ฉะนั้น จึงควรให้เวลากับการศึกษาข้อมูล หาความหมายที่สะท้อนอยู่ในข้อมูล และอภิปรายเนื้อหาของข้อมูลก่อนที่จะสรุปและออกแบบวางแผน ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลความต้องการและความจำเป็นของสถานศึกษาจะเป็นตัวกำหนดทิศทางในการตั้งเป้าหมายเพื่อปรับกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนและการบริหารจัดการของสถานศึกษา โดยนำจุดเด่น จุดด้อยและข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้จากการอภิปรายและวิเคราะห์นี้ มาจัดกลุ่มตามประเด็นที่เกี่ยวข้องกันในแต่ละด้าน ได้แก่ ด้านผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน ด้านหลักสูตรและการเรียนการสอน ด้านการพัฒนาวิชาชีพ ด้านจัดองค์กรและบริบทของสถานศึกษาและด้านการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน เป็นต้น ประเด็นเหล่านี้เป็นสิ่งที่สะท้อนสถานะปัจจุบันของสถานศึกษา ซึ่งคณะกรรมการจัดทำแผนจะต้องนำมาเขียนสรุปและกำหนดเป็นประเด็นสำคัญของการพัฒนา (Focus Areas) ตามความจำเป็นเร่งด่วน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาประสิทธิภาพการดำเนินงานทั้งระบบของสถานศึกษาให้มีคุณภาพสูงขึ้น มุ่งสู่เป้าหมายหลัก คือ การปรับปรุงผลสัมฤทธิ์ คุณลักษณะของผู้เรียนให้ได้ตามมาตรฐานหลักสูตรการศึกษา

ขั้นที่ 3 การวิเคราะห์ปัญหาสาเหตุและพิจารณาแนวทางแก้ไขตามประเด็นสำคัญการพัฒนาขั้นนี้เป็นการวิเคราะห์สาเหตุและปัญหา หรือความต้องการตามประเด็นสำคัญการพัฒนาผู้เรียน เพื่อให้เข้าใจสภาพปัญหาความต้องการอย่างถ่องแท้ โดยใช้กระบวนการอภิปรายระดมพลังสมองและตัดสินใจที่สำคัญร่วมกัน ในการกำหนดเป้าหมายวัตถุประสงค์และยุทธศาสตร์ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา ประกอบด้วยขั้นตอนย่อย ๆ 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. ทบทวนประเด็นสำคัญการพัฒนา ทำความเข้าใจรายงาน

เสนอแนะประเด็นสำคัญการพัฒนาที่ได้จากการประเมินความต้องการและความจำเป็น ซึ่งได้รับบุสถานะภาพ ปัจจุบันจุดเด่น จุดด้อยของสถานศึกษา ความต้องการของผู้เรียนและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับลำดับประเด็นที่ควรได้รับการพัฒนาหรืออื่น ๆ ไว้แล้ว

2. การตัดสินใจเลือกประเด็นที่จะดำเนินการคัดสรรประเด็นที่จะดำเนินการบนพื้นฐานความจำเป็นเร่งด่วน แล้วกำหนดเป็นเป้าหมายการพัฒนา จากนั้นอภิปรายวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหาของแต่ละประเด็นที่จะพัฒนา พิจารณาหลักฐานร่องรอยอย่างละเอียดรอบคอบหาแนวทางแก้ไขและปรับแนวทางแก้ไขให้เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา

3. การเขียนเป้าหมายการพัฒนา โดยเขียนจากประเด็นสำคัญ การพัฒนาของด้านต่าง ๆ ที่ได้ทำการวิเคราะห์หาสาเหตุและแนวทางแก้ไขไว้แล้ว บางครั้งเป้าหมายอาจเกิดจากประเด็นสำคัญ การพัฒนาหลายประเด็น หรือเป้าหมายอาจจะสะท้อนประเด็นจากด้านต่าง ๆ เป้าหมายด้านการพัฒนาควรมีลักษณะที่เขียน โดยยึดผู้เรียน มุ่งเน้นผลลัพธ์จากการปรับปรุงคุณภาพที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนและสนองตอบมาตรฐานผู้เรียน มีความสอดคล้องกับภารกิจของสถานศึกษา มีความชัดเจน ไม่เกินจริงและสามารถวัดได้มีกรอบเวลาอันเหมาะสมเพื่อการดำเนินงานให้บรรลุผลสำเร็จ

4. การเขียนยุทธศาสตร์การพัฒนาจากแนวทางแก้ไขปัญหาที่ได้วิเคราะห์ไว้แล้ว ยุทธศาสตร์ที่ดีควรมีลักษณะที่ต้องสามารถปฏิบัติได้ มีความยืดหยุ่นปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสม โดยเฉพาะยุทธศาสตร์ที่ใช้ในกระบวนการเรียนการสอน ต้องมีประสิทธิภาพต่อการพัฒนา โดยอยู่บนพื้นฐานทฤษฎีหรือหลักวิชาที่ถูกต้องและมีผลการวิจัยเชิงประจักษ์สนับสนุนประสิทธิภาพและประสิทธิผล เป้าหมายการพัฒนาจะต้องมียุทธศาสตร์รองรับ ซึ่งเป็นแนวทางในการกำหนดกิจกรรม การดำเนินงานให้บรรลุผล ยุทธศาสตร์จะต้องบอกเกี่ยวกับระยะเวลาขงประมาณและพัฒนานุเคราะห์ที่จำเป็นเพื่อให้เกิดการดำเนินงานได้ตามเป้าหมาย และต้องมีการสอดคล้องกับนโยบายของรัฐและเขตพื้นที่การศึกษา

ขั้นที่ 4 การกำหนดแผนปฏิบัติการรายปีในขั้นนี้เป็นการวางเค้าโครงแผนปฏิบัติการรายปีและสร้างให้เกิดความผูกพันในภาระหน้าที่ของบุคลากรของสถานศึกษา ให้ทราบสภาพปัญหา เป้าหมายการพัฒนาตลอดจนร่วมพัฒนาแนวทางแก้ไขสภาพปัญหาได้อย่างครอบคลุม รอบคอบยิ่งขึ้น ยอมรับเพื่อจะนำไปปฏิบัติร่วมกัน ประกอบด้วยขั้นตอนย่อย 2 ขั้นตอน ดังนี้

1. การกำหนดแผนปฏิบัติการรายปี แผนนี้จะเป็นการสังเขปกิจกรรมต่าง ๆ ที่ตอบสนองแต่ละยุทธศาสตร์ ดังนั้น จะเห็นความเชื่อมโยงสอดคล้องเป็นลำดับตั้งแต่เป้าหมายของการพัฒนาที่ได้มาจากการวิเคราะห์ความต้องการและความจำเป็น

ยุทธศาสตร์การพัฒนาและลำดับของกิจกรรมยุทธศาสตร์นั้น ๆ แผนปฏิบัติการประจำปี โดยทั่วไปจะมีส่วนประกอบ คือ บุคคลที่รับผิดชอบการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์นั้น ๆ กรอบเวลาเริ่มต้นและสิ้นสุดของกิจกรรม ทรัพยากรที่จำเป็นต่อการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์

2. การตรวจสอบความเชื่อมโยงระหว่างเป้าหมายการพัฒนา

และแผนปฏิบัติการรายปีในการดำเนินงานเชิงระบบ การตรวจสอบเป็นขั้นตอนสำคัญหนึ่งของการปฏิบัติงาน ซึ่งระยะนี้เป็นโอกาสดีที่คณะกรรมการวางแผนควรได้ตรวจสอบความเชื่อมโยงระหว่างปัญหากับเป้าหมายการพัฒนาและแผนการปฏิบัติการว่ามีความชัดเจน สามารถวัดได้ ความเหมาะสมของยุทธศาสตร์ที่ใช้ในการพัฒนาเพื่อให้บรรลุผลตามเป้าหมายการพัฒนา ตัวบ่งชี้สภาพความสำเร็จของแต่ละเป้าหมาย การพัฒนา การประสานความร่วมมือ ความช่วยเหลือทางวิชาการหรือสนับสนุนในการพัฒนาวิชาชีพจากแหล่งวิทยากร การใช้ทรัพยากรด้านบุคลากรและงบประมาณที่จำเป็น เพื่อให้สามารถบรรลุผลตามเป้าหมายการพัฒนาให้สำเร็จ นอกจากนี้ยังเป็นโอกาสเหมาะประการหนึ่งคือ การสื่อสารให้บุคลากรของสถานศึกษาทราบความก้าวหน้าของการดำเนินงานจัดทำแผน โดยเชิญชวนให้ผู้มีส่วนร่วมในการเสนอแนะและประชุมร่วมกันระหว่างคณะกรรมการจัดทำแผนและบุคลากรของสถานศึกษาเพื่อให้ทราบ ขจัดข้อขัดแย้ง ทำความเข้าใจให้ตรงกันและเกิดฉันทามติในเป้าหมายการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา ทั้งยังเกิดความมั่นใจว่าเป้าหมายเหล่านั้นสามารถสนองตอบปัญหาได้อย่างแท้จริง

ขั้นที่ 5 การเขียนแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา ขั้นนี้เป็นการลงมือเขียนแผน จึงควรนัดหมายเวลาล่วงหน้า เพื่อคณะกรรมการสามารถร่วมเขียนแผนได้อย่างเต็มที่ แผนพัฒนาคุณภาพสะท้อนสิ่งต่อไปนี้เป็นคือ แหล่งงบประมาณ การวางแผนเปลี่ยนแปลงตั้งอยู่บนพื้นฐานงานวิจัย การประเมินผลพื้นฐานข้อมูล การแสดงความรับผิดชอบต่อที่ตรวจสอบได้ และการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนการประสานความร่วมมือระหว่างกิจกรรม

ขั้นที่ 6 การนำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาสู่การปฏิบัติ ขั้นนี้ กล่าวถึงความสำคัญของการยอมรับและพันธะผูกพันต่อแผนพัฒนาคุณภาพอันจะก่อให้เกิดการนำแผนไปปฏิบัติทั่วทั้งสถานศึกษา ประกอบด้วยขั้นตอนย่อย 3 ขั้นตอน ได้แก่

1. สร้างการยอมรับแผน
2. มอบหมายการปฏิบัติงานอย่างเป็นทางการ
3. ทำความเข้าใจส่วนต่าง ๆ ของแผน

10. การจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา กระบวนการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา ชั้นตอนหลัก 3 ขั้นตอน คือ

10.1 การเตรียมการ โดยดำเนินการดังนี้

10.1.1 ศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาของสถานศึกษา

10.1.2 สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา

ให้แก่บุคลากรที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นผู้ปกครองนักเรียน ศิษย์เก่า คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้นำชุมชน องค์กรเอกชนกับสถานศึกษาทุกฝ่าย แต่งตั้งคณะทำงานจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา สถานศึกษาควรพิจารณาจำนวนของคณะทำงานอยู่บนพื้นฐานด้านขนาดของสถานศึกษาและประสิทธิภาพของการดำเนินงาน

10.2 ขั้นตอนจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษามี 3 ขั้นตอนหลัก ได้แก่

10.2.1 การศึกษาสภาพภาพของการศึกษา โดยวิเคราะห์ภารกิจหลักผลผลิตหลัก วิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกของสถานศึกษา การประเมินสภาพของสถานศึกษา

10.2.2 การกำหนดทิศทางการดำเนินงานของสถานศึกษา

ประกอบด้วย การกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ ผลลัพธ์และผลผลิตหลัก ซึ่งวิสัยทัศน์เป็นสภาพที่พึงปรารถนาในอนาคต เป็นสภาพความสำเร็จของสถานศึกษาในอนาคตที่สำคัญอย่างยิ่ง คือต้องการกำหนดระยะเวลาที่แน่นอน ดังนั้น องค์ประกอบที่ควรนำมาพิจารณาในการเขียนวิสัยทัศน์สามารถแสดงได้

10.2.3 การเขียนกลยุทธ์หรือยุทธศาสตร์ที่ดีควรมีลักษณะที่ต้องปฏิบัติได้ มีความยืดหยุ่น ต้องบอกระยะเวลางบประมาณ และการพัฒนาการบุคลากรที่จำเป็น มีความสอดคล้องกับนโยบายของรัฐ และเป้าหมายการพัฒนารองรับในการกำหนดกิจกรรมต่างๆ ของสถานศึกษาจะต้องคำนึงถึงความสอดคล้องระหว่างวิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมาย ยุทธศาสตร์ แผนงาน โครงการ กิจกรรมที่จะดำเนินการในแต่ละปีตามที่ได้วางแผนไว้แล้ว จึงนำสิ่งเหล่านี้มารวบรวมเป็นแผนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาระยะยาวได้แก่ ธรรมนูญสถานศึกษาหรือแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา หลังจากนั้นจึงจัดทำแผนโครงการ กิจกรรม ที่จะต้องดำเนินการในแต่ละปีมาจัดทำเป็นแผนพัฒนาระยะสั้น ที่เรียกว่าแผนปฏิบัติการประจำปี การจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพทางการศึกษาทั้งระยะยาวและระยะสั้นนั้นจะต้องมีตัวแทนของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องร่วมลงนามและรองรับแผนที่ได้ร่วมกันกำหนดขึ้นด้วย เพื่อให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้รับทราบและรับผิดชอบในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา

10.3 ขันนำไปสู่การปฏิบัติ

- 10.3.1 ความตระหนักต่อหน้าที่ในการปฏิบัติตามแผน เพื่อให้บุคลากรทุกฝ่ายในสถานศึกษาได้ทราบประโยชน์ของการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา
- 10.3.2 แต่งตั้งและมอบหมายความรับผิดชอบ เพื่อให้ผู้ปฏิบัติจะได้รับทราบหน้าที่และขอบข่ายของภารกิจของตนเองที่ระบุไว้ในแผนอย่างเป็นทางการ
- 10.3.3 การศึกษารายละเอียดของแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา เพื่อให้ผู้ปฏิบัติทราบแนวทางการดำเนินการภารกิจต่าง ๆ ที่ระบุอยู่ในแผน รวมทั้งการประเมินและเขียนรายงานผลการปฏิบัติงานในแต่ละระยะ

จากการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา พอสรุปเป็นสาระสำคัญ คือ เป็นการวางกรอบงานเพื่อแก้ไข พัฒนา ปรับปรุง คุณภาพการศึกษาอย่างเป็นระบบ โดยมีการวางแผนอย่างต่อเนื่อง มีการกำหนดระดับความก้าวหน้าให้สอดคล้องกับนโยบายและเป้าหมาย โดยมีเกณฑ์ในการดำเนินการที่ชัดเจน มีการตรวจสอบ การประเมินผล พร้อมการทบทวนแผนพัฒนาคุณภาพอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมขององค์กร ชุมชน และผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

มาตรฐานการศึกษา

1. มาตรฐานการศึกษาของชาติ

มาตรฐานของชาติเป็นไปตามอุดมการณ์และหลักการในการจัดการศึกษา ได้กำหนดมาตรฐานและตัวบ่งชี้ไว้ 3 มาตรฐาน และ 11 ตัวบ่งชี้ (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา. 2550 : 3-7) ดังต่อไปนี้

มาตรฐานที่ 1 คุณลักษณะของคนไทย ที่พึงประสงค์ทั้งในฐานะพลเมืองไทยและพลโลก คนไทยเป็นคนเก่ง คนดีและมีความสุข

เป้าหมายของการจัดการศึกษาอยู่ที่การพัฒนาคนไทยทุกคนให้เป็นคนเก่ง คนดีและมีความสุข โดยมีการพัฒนาที่เหมาะสมกับช่วงวัย พัฒนาคนตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ ตรงตามความต้องการ ทั้งในด้านสุขภาพร่างกายและจิตใจ สติปัญญา ความรู้ และทักษะ คุณธรรมและจิตสำนึกที่พึงประสงค์และอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

ตัวบ่งชี้

1.1 กำลังกาย กำลังใจที่สมบูรณ์

1.2 ความรู้และทักษะที่จำเป็นและพอเพียงในการดำรงชีวิตและ

การพัฒนาสังคม

1.3 ทักษะการเรียนรู้และการปรับตัว

1.4 ทักษะทางสังคม

1.5 คุณธรรม จิตสาธารณะและจิตสำนึกในการเป็นพลเมืองไทยและ

พลโลก

มาตรฐานที่ 2 แนวการจัดการศึกษาจัดการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนเป็นสำคัญ และการบริหารโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้เรียนเห็นแบบอย่างที่ดี ได้ฝึกการคิด ได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรงที่หลากหลายตรงตามความต้องการและมีความสุขในการเรียนรู้ ครู ศึกษานิเทศก์และบุคลากรเตรียมการสอนและใช้สื่อที่ผสมผสานความรู้สากลกับภูมิปัญญาไทย จัดบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้จัดหาและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายและพัฒนาความคิดของผู้เรียนอย่างเป็นระบบและสร้างสรรค์

ตัวบ่งชี้

2.1 การจัดหลักสูตรการเรียนรู้และสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

2.2 มีการพัฒนาผู้บริหาร ครู ศึกษานิเทศก์ และบุคลากรทางการศึกษาอย่างเป็นระบบและมีคุณภาพ

2.3 มีการบริหารจัดการที่ใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

มาตรฐานที่ 3 แนวการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้/สังคมแห่งความรู้ การสร้างวิถีการเรียนรู้และแหล่งการเรียนรู้ให้เข้มแข็ง

การเรียนรู้ ความรู้ นวัตกรรม สื่อและเทคโนโลยี เป็นปัจจัยสำคัญของการพัฒนาสู่สังคมแห่งความรู้ การส่งเสริมและสร้างกลไกเพื่อให้คนไทยทุกคนมีโอกาสและทางเลือกที่จะเข้าถึงปัจจัยและเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วนของสังคมจะนำมาซึ่งการพัฒนาคุณภาพประสิทธิภาพและขีดความสามารถของคนไทยในการพัฒนาประเทศรวมทั้งการเพิ่มศักยภาพการแข่งขันของประเทศ

ตัวบ่งชี้

3.1 การบริการวิชาการและสร้างความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับชุมชนให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้/สังคมแห่งความรู้

3.2 การศึกษา วิจัย สร้างเสริม สนับสนุนแหล่งการเรียนรู้ และกลไก
เรียนรู้

3.3 การสร้างและการจัดการความรู้ในทุกระดับ ทุกมิติของสังคม

2. มาตรฐานการศึกษา และตัวบ่งชี้เพื่อการประเมินคุณภาพภายนอกระดับ

การศึกษาขั้นพื้นฐาน : ประถมและมัธยมศึกษา รอบที่ 2 (พ.ศ. 2549 - 2553)

(สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา. 2550 : 24-45) มีดังนี้

มาตรฐานด้านผู้เรียน มี 7 มาตรฐาน

มาตรฐานที่ 1 ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์

มี 6 ตัวบ่งชี้ คือ

1.1 ผู้เรียนมีวินัย มีความรับผิดชอบ

1.2 ผู้เรียนมีความซื่อสัตย์สุจริต

1.3 ผู้เรียนมีความกตัญญูกตเวที

1.4 ผู้เรียนมีความเมตตา กรุณา โอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และ

ไม่เห็นแก่ตัว

1.5 ผู้เรียนมีความประหยัด และใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า

1.7 ผู้เรียนปฏิบัติตนเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

มาตรฐานที่ 2 ผู้เรียนมีสุขภาพดี สุขภาพกาย และสุขภาพจิตที่ดี

มี 5 ตัวบ่งชี้

2.1 ผู้เรียนรู้จักดูแลสุขภาพ สุขนิสัย และออกกำลังกายสม่ำเสมอ

2.2 ผู้เรียนมีน้ำหนัก ส่วนสูง และมีสมรรถภาพทางกายตามเกณฑ์

2.3 ผู้เรียนไม่เสพหรือแสวงหาผลประโยชน์จากสิ่งเสพติดและ

สิ่งมอมเมา หลีกเลียงสภาวะที่เสี่ยงต่อความรุนแรง โรคภัย และอุบัติเหตุ รวมทั้งปัญหา

ทางเพศ

2.4 ผู้เรียนมีความมั่นใจ กล้าแสดงออกอย่างเหมาะสมและให้เกียรติ

ผู้อื่น

2.5 ผู้เรียนร่าเริงแจ่มใส มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อเพื่อน ครู และผู้อื่น

และชอบมาโรงเรียน

มาตรฐานที่ 3 ผู้เรียนมีสุนทรียภาพ และลักษณะนิสัยด้านศิลปะ ดนตรี

และกีฬา มี 4 ตัวบ่งชี้ คือ

- 3.1 ผู้เรียนมีความสนใจและเข้าร่วมกิจกรรมด้านศิลปะ
- 3.2 ผู้เรียนมีความสนใจและเข้าร่วมกิจกรรมด้านดนตรี / นาฏศิลป์

โดยไม่ขัดหลักศาสนา

- 3.3 ผู้เรียนมีความสนใจและเข้าร่วมกิจกรรมด้านกีฬา / นันทนาการ
- 3.4 ผู้เรียนสนใจและเข้าร่วมกิจกรรมศิลปวัฒนธรรม และประเพณี

ที่ดิงามของท้องถิ่นและของไทย

มาตรฐานที่ 4 ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรองและมีวิสัยทัศน์ มี 3 ตัวบ่งชี้ คือ

4.1 ผู้เรียนมีทักษะการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ สรุปความคิดอย่างเป็นระบบ และมีการคิดแบบองค์รวม

4.2 ผู้เรียนมีทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และคิดไตร่ตรอง

4.3 ผู้เรียนมีทักษะการคิดสร้างสรรค์ และจินตนาการ

มาตรฐานที่ 5 ผู้เรียนมีความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร มี 8 ตัวบ่งชี้ คือ คะแนนเฉลี่ยผลการทดสอบรวบยอดระดับชาติในระดับดี (ถ้าไม่มีผลระดับชาติให้ใช้ผลการทดสอบระดับเขตพื้นที่ หรือผลการเรียนระดับสถานศึกษาตามลำดับ) ใน 8 กลุ่มสาระในระดับชั้น ป.3 ป.6 ม.3 และ ม.6

5.1 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย

5.2 กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์

5.3 กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์

5.4 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

5.5 กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา

5.6 กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ

5.7 กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี

5.8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ

มาตรฐานที่ 6 ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองรักการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง มี 3 ตัวบ่งชี้

6.1 ผู้เรียนมีนิสัยรักการอ่าน สนใจแสวงหาความรู้จากแหล่งต่าง ๆ

รอบตัว

6.2 ผู้เรียนใฝ่รู้ ใฝ่เรียน สนุกกับการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองอยู่เสมอ

6.3 ผู้เรียนสามารถใช้ห้องสมุด ใช้แหล่งความรู้ และสื่อต่าง ๆ ทั้งภายในและนอกสถานศึกษา

มาตรฐานที่ 7 ผู้เรียนมีทักษะในการทำงาน รักการทำงาน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต มี 3 ตัวบ่งชี้

7.1 ผู้เรียนสามารถวางแผน ทำงานตามลำดับขั้นก่อนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

7.2 ผู้เรียนรักการทำงาน สามารถปรับตัวและทำงานเป็นทีมได้

7.3 ผู้เรียนมีความรู้สึที่ดีต่ออาชีพสุจริตและหาความรู้เกี่ยวกับอาชีพที่ตนสนใจ

มาตรฐานด้านครู มี 2 มาตรฐาน ได้แก่

มาตรฐานที่ 8 ครูมีคุณวุฒิ / ความรู้ความสามารถตรงกับงานที่รับผิดชอบ และมีครูเพียงพอ มี 5 ตัวบ่งชี้

8.1 ครูมีคุณลักษณะที่เหมาะสม

8.2 ครูที่จบระดับปริญญาตรีขึ้นไป

8.3 ครูที่สอนตรง ตามวิชาเอก / โท หรือความถนัด

8.4 ครูได้รับการพัฒนาในวิชาที่สอนตามที่คุรุสภากำหนด

8.5 สถานศึกษามีจำนวนครูตามเกณฑ์

มาตรฐานที่ 9 ครูมีความสามารถในการจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพและเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มี 8 ตัวบ่งชี้ คือ

9.1 ครูในกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยมีประสิทธิภาพการสอนและเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

9.2 ครูในกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์มีประสิทธิภาพการสอนและเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

9.3 ครูในกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์มีประสิทธิภาพการสอนและเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

9.4 ครูในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมมีประสิทธิภาพการสอนและเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

9.5 ครูในกลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษามีประสิทธิภาพการสอนและเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

9.6 ครูในกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ มีประสิทธิภาพการสอนและเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

9.7 ครูในกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี มีประสิทธิภาพการสอนและเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

9.8 ครูในกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศมีประสิทธิภาพการสอนและเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

มาตรฐานด้านผู้บริหารมี 5 มาตรฐาน ได้แก่

มาตรฐานที่ 10 ผู้บริหารมีภาวะผู้นำและมีความสามารถในการบริหารจัดการ มี 4 ตัวบ่งชี้ คือ

10.1 ผู้บริหารมีคุณธรรม จริยธรรม มีความมุ่งมั่นและอุทิศตนในการทำงาน

10.2 ผู้บริหารมีความคิดริเริ่มและมีวิสัยทัศน์

10.3 ผู้บริหารมีความสามารถในการบริหารวิชาการและเป็นผู้นำทางวิชาการ

10.4 ผู้บริหารมีการบริหารที่มีประสิทธิผลและผู้เกี่ยวข้องพึงพอใจในการบริหาร

มาตรฐานที่ 11 สถานศึกษามีการจัดองค์กร โครงสร้าง และการบริหารงานอย่างเป็นระบบ ครบวงจรให้บรรลุเป้าหมายการศึกษา มี 4 ตัวบ่งชี้ คือ

11.1 สถานศึกษามีการจัดองค์กร โครงสร้างการบริหาร และระบบการบริหารงานที่มีความคล่องตัวสูงปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสม

11.2 สถานศึกษามีการบริหารเชิงกลยุทธ์

11.3 สถานศึกษามีการบริหารโดยใช้หลักการมีส่วนร่วม และมีการตรวจสอบ ถ่วงดุล

11.4 สถานศึกษามีระบบและดำเนินการประกันคุณภาพภายในเป็นไปตามกฎกระทรวง

มาตรฐานที่ 12 สถานศึกษามีการจัดกิจกรรมและการเรียนการสอน โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มี 3 ตัวบ่งชี้ คือ

12.1 สถานศึกษามีการจัดสภาพแวดล้อมและการบริการที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาตามธรรมชาติเต็ม ศักยภาพ

12.2 สถานศึกษามีการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

12.3 สถานศึกษามีการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนอย่าง

หลากหลาย

มาตรฐานที่ 13 สถานศึกษามีหลักสูตร ที่เหมาะสมกับผู้เรียนและท้องถิ่น มีสื่อการเรียนการสอนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ มี 2 ตัวบ่งชี้

13.1 สถานศึกษามีหลักสูตรและเนื้อหาสาระการเรียนรู้ระดับสากล ระดับชาติ และระดับท้องถิ่นที่เหมาะสม สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางและความต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่น

13.2 สถานศึกษา มีสื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสมและเอื้อต่อการเรียนรู้

มาตรฐานที่ 14 สถานศึกษาส่งเสริมความสัมพันธ์ และความร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาการศึกษา มี 2 ตัวบ่งชี้ คือ

14.1 สถานศึกษามีระบบและกลไกในการส่งเสริมความสัมพันธ์ และความร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาการศึกษา

14.2 สถานศึกษามีกิจกรรมที่ส่งเสริมความสัมพันธ์และความร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาการศึกษา

จึงสรุปได้ว่า มาตรฐานการศึกษา เป็นการกำหนดเป้าหมายของการจัดการศึกษา โดยมีมาตรฐาน ตัวบ่งชี้ ที่เป็นสิ่งแสดงแนวทางการพัฒนาให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งในมาตรฐานการศึกษาของชาติ มี 3 มาตรฐาน 11 ตัวบ่งชี้ มุ่งเน้นให้จัดการศึกษาให้คน เป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุข ในส่วนของการประเมินในรอบที่ 2 ของการประเมินคุณภาพภายนอกระดับขั้นพื้นฐานมีมาตรฐานด้านผู้เรียน ด้านครู และด้านผู้บริหาร รวมทั้งสิ้น 14 มาตรฐาน 61 ตัวบ่งชี้

การประกันคุณภาพการศึกษา

1. ความหมายของการประกันคุณภาพการศึกษา

อุทุมพร จามรมาน (2544 : 1) ให้ความหมายว่า เป็นการให้หลักฐานข้อมูลแก่ประชาชนว่า บุคคลในโรงเรียนทำงานอย่างเต็มความสามารถเพื่อให้ผู้ปกครอง นักเรียนและสาธารณชนมั่นใจว่า นักเรียนน่าจะมีคุณภาพตามที่ระบุไว้ในหลักสูตรและมาตรฐานการศึกษา

กษมา วรวรรณ ณ อยุรยา (2541 : 16) การประกันคุณภาพ หมายถึง ระบบประกันคุณภาพที่เกิดขึ้นในงานประถมศึกษา เพื่อให้มั่นใจได้ว่าการจัดการศึกษาบรรลุจุดหมายสำคัญ คือ เด็กได้รับการพัฒนาที่สมดุลทั้งร่างกาย จิตใจ และสติปัญญาอย่างน้อยในระดับพื้นฐานที่เด็กไทยทุกคนพึงได้รับ และมีโอกาสพัฒนาไปจนเต็มศักยภาพของแต่ละคน

จำรัส นองมาก (2545 : 11) การประกันคุณภาพ หมายถึง การประเมินผลและการติดตามตรวจสอบคุณภาพมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา ถ้าเป็นการประกันคุณภาพภายในก็ดำเนินการ โดยสถานศึกษาหรือหน่วยงานต้นสังกัดที่มีหน้าที่กำกับดูแลสถานศึกษานั้น แต่ถ้าเป็นการประกันคุณภาพภายนอก ก็ดำเนินการ โดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาเป็นผู้ประเมิน

สเตบบลิง (Stebring, 1993 : 19 - 22) ได้สรุปว่า การประกันคุณภาพเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับระบบคุณภาพทุกระบบ การรวบรวมข้อมูล การวางแผนกิจกรรมทุกชนิด และการให้รายละเอียด หรือคำแนะนำ ต้องทำก่อนลงมือกิจกรรมใด ๆ เพื่อสามารถควบคุมขั้นตอนการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม

แอนเน โกลด์ และ เจนิเฟอร์ อีวาน (Anne Gold and Jennifer Evans, 1998 : 30) ได้กล่าวไว้ว่า การประกันคุณภาพ คือ กระบวนการควบคุมทางสถิติที่เน้นถึงการป้องกันความผิดพลาด การรับรองจากภายนอก รวมทั้งการตรวจสอบระบบคุณภาพและการวิเคราะห์เหตุและผล

กล่าวโดยสรุป การประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง ระบบ กลไกหรือกระบวนการในการจัดการศึกษาที่ได้มีการวางแผนหรือจัดระบบไว้เป็นอย่างดี มีการกำกับดูแล และมีการวัดผลประเมินผล การตรวจสอบคุณภาพมาตรฐานการศึกษา จากองค์กรภายในและภายนอก ซึ่งทำให้เกิดความมั่นใจกับผู้ที่เกี่ยวข้องได้ว่าจะนำไปสู่การได้ผู้สำเร็จการศึกษาที่มีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนดไว้

2. ความสำคัญของการประกันคุณภาพการศึกษา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย ส่วนที่ 8 สิทธิและเสรีภาพในการศึกษา มาตรา 49 บัญญัติว่าบุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึง มีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย ผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพ หรือผู้อยู่ในสภาวะยากลำบากต้องได้รับสิทธิ ตามวรรคหนึ่งและการสนับสนุนจากรัฐเพื่อให้ได้รับการศึกษาโดยทัดเทียมกับบุคคลอื่นและในหมวด 5 แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ ส่วนที่ 4 แนวนโยบายด้านศาสนา

สังคม การสาธารณสุข การศึกษา และวัฒนธรรม มาตรา 80 บัญญัติไว้ว่า รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านสังคม การสาธารณสุข การศึกษา และวัฒนธรรม ดังต่อไปนี้ ใน (3) ของมาตรา 80 ได้บัญญัติไว้ว่า การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการจัดการศึกษาในทุกระดับทุกรูปแบบ ให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม จัดให้มีแผนการศึกษาแห่งชาติ กฎหมาย เพื่อพัฒนาการศึกษาของชาติ จัดให้มีการพัฒนาคุณภาพครูและบุคลากรทางการศึกษาให้ก้าวหน้า ท้นการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก รวมทั้งปลูกฝังให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกของความเป็นไทย มีระเบียบวินัย คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมและยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ ทรงเป็นประมุข

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2545 หมวด 6 มาตรา 48 กำหนดว่า ให้นำหน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษาจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา และได้ถือว่าการประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยมีการจัดทำรายงานเพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา เพื่อรองรับการประเมินคุณภาพภายนอก

การประกันคุณภาพการศึกษาเป็นกลไกสำคัญที่จะทำหน้าที่ส่งเสริมให้กระบวนการบริหารและการจัดการสถานศึกษาเป็นระบบและมีประสิทธิภาพโดยมุ่งเน้นการบริหารและการจัดการมีคุณภาพ เพื่อสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้ปกครองชุมชนและสังคมว่าผู้เรียนที่จบการศึกษาของสถานศึกษามีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนดไว้

3. หลักการประกันคุณภาพการศึกษา

การประกันคุณภาพการศึกษา เป็นกระบวนการพัฒนาการศึกษาที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการปฏิรูปการศึกษาในปัจจุบันด้วยเหตุว่าหลักการของการประกันคุณภาพการศึกษาเป็นเสมือนแม่บทที่สำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา เพื่อเป็นหลักในการจัดการศึกษาให้ได้มาตรฐานสร้างความเชื่อมั่นแก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

จุมพล ทองใหม่ (2545 : 3) ได้เสนอหลักการในการพัฒนาระบบประกันคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาว่า การพัฒนาระบบประกันคุณภาพการศึกษา ประกอบด้วยหลักการ 5 ประการ ได้แก่

1. การพัฒนางานทั้งระบบของสถานศึกษา โดยใช้ยุทธศาสตร์ในด้านการบริหารงานทั้งระบบ ตามโครงสร้าง WSA (Whole School Approach) คือ การดำเนินงานเพื่อพัฒนาปรับปรุง เปลี่ยนแปลง เพื่อให้เกิดความคาดหวังตามเป้าหมาย โดยดำเนินงานครอบคลุม ในทุกองค์ประกอบของสถานศึกษา ทุกขั้นตอนของกระบวนการ

และอาศัยการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย

2. การสนับสนุนการมีส่วนร่วม ปรับรูปแบบการดำเนินการของโรงเรียน โดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน (School Base Management : SBM) เปิดโอกาสให้บุคคล ครอบครัวชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชนและสถานบันสังคมต่าง ๆ เข้ามาร่วมกันสนับสนุนการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพของปัญหาต่าง ๆ และความต้องการของท้องถิ่น เป็นการสร้างองค์ความรู้ให้แก่ผู้เรียนได้อย่างเต็มศักยภาพ

3. การส่งเสริมงานวิชาการ มุ่งพัฒนางานด้านวิชาการอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องจนมีผลงานปรากฏทำให้เกิดผลต่อผู้เรียนทั้งด้านประสิทธิภาพและประสิทธิผล

4. การมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถที่จะเรียนรู้ และพัฒนาตนเองได้ตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพมีการประเมินผลตามสภาพจริง

5. การยกระดับมาตรฐานการศึกษา โดยยึดหลักมาตรฐานการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการเป็นหลักในการกำหนดมาตรฐานทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ด้านปัจจัยด้านกระบวนการ และด้านผลผลิต

กรมวิชาการ (2544 : 3) ได้กำหนดถึงหลักการประกันคุณภาพการศึกษาไว้ดังนี้

1. การสร้างความมั่นใจและความพึงพอใจคุณภาพการศึกษา
2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานการศึกษาของทุกฝ่ายทั้งผู้ให้และผู้รับบริการ
3. ความร่วมมือทางวิชาการขององค์กร และบุคลากรในพื้นที่
4. การดำเนินงานเน้นคุณภาพในการปฏิบัติงานทุกระดับทุกขั้นตอน
5. การดำเนินงานสามารถติดตามตรวจสอบได้
6. การรายงานสู่สาธารณชนและผู้เกี่ยวข้อง

กล่าวโดยสรุป หลักการประกันคุณภาพการศึกษา เป็นการสร้างความมั่นใจให้กับผู้ที่เกี่ยวข้องทางการศึกษา ให้เกิดความมั่นใจในการจัดการศึกษาได้ดำเนินการเป็นไปตามมาตรฐาน โดยสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยและพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้เรียน และผู้ที่เกี่ยวข้องอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

การประเมินคุณภาพภายนอก

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) มีภารกิจหลักตามที่กำหนดไว้ในพระราชการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม 2545 โดยได้กำหนดวิธีการและเกณฑ์การประเมินคุณภาพภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน รอบที่ 2 (พ.ศ. 2549 – 2553) ดังนี้ (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน). 2550 : 91 - 94)

1. การประเมินอิงเกณฑ์ ให้พิจารณาตามมาตรฐาน ตัวบ่งชี้ และเกณฑ์

การพิจารณาที่ สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) กำหนด โดยจะมีการสรุปผลการประเมินทั้งในระดับตัวบ่งชี้และระดับมาตรฐานการประเมินอิงเกณฑ์ มีการประเมิน 2 ระดับ คือ การประเมินในระดับตัวบ่งชี้ และการประเมินในระดับมาตรฐาน ดังนี้

ตารางที่ 1 การประเมินในระดับตัวบ่งชี้ ให้พิจารณาจากร้อยละเฉลี่ยตามเกณฑ์พิจารณาในแต่ละตัวบ่งชี้ เป็น 4 ระดับ

เกณฑ์การพิจารณา	ระดับคุณภาพ
ร้อยละเฉลี่ยตามเกณฑ์พิจารณาดำกว่า ร้อยละ 50	ปรับปรุง
ร้อยละเฉลี่ยตามเกณฑ์พิจารณาระหว่าง ร้อยละ 50-74	พอใช้
ร้อยละเฉลี่ยตามเกณฑ์พิจารณาระหว่าง ร้อยละ 75-89	ดี
ร้อยละเฉลี่ยตามเกณฑ์พิจารณาตั้งแต่ ร้อยละ 90 ขึ้นไป	ดีมาก

ตารางที่ 2 การประเมินในระดับมาตรฐาน ให้พิจารณาจากค่าเฉลี่ยของระดับคุณภาพตัวบ่งชี้ ในแต่ละมาตรฐาน เป็น 4 ระดับ

เกณฑ์การพิจารณา	ระดับคุณภาพ
ค่าเฉลี่ยของระดับคุณภาพตัวบ่งชี้ ต่ำกว่าหรือเท่ากับ 1.74	ปรับปรุง
ค่าเฉลี่ยของระดับคุณภาพตัวบ่งชี้ ระหว่าง 1.75 – 2.74	พอใช้
ค่าเฉลี่ยของระดับคุณภาพตัวบ่งชี้ ระหว่าง 2.75 – 3.49	ดี
ค่าเฉลี่ยของระดับคุณภาพตัวบ่งชี้ ระหว่าง 3.50 – 4.00	ดีมาก

2. การประเมินอิงสถานศึกษา ให้พิจารณาจากการที่สถานศึกษาคำเนินการตามข้อเสนอแนะของ สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) และพัฒนาการของคุณภาพสถานศึกษา ตลอดจนมีผลการดำเนินงานบรรลุมาตรฐาน / เป้าหมายตามแผนของสถานศึกษา รวมทั้งการมีความตระหนักในความสำคัญและความพยายามในการพัฒนาสู่มาตรฐานของสถานศึกษา

การประเมินอิงสถานศึกษา ประกอบด้วย การพิจารณาพัฒนาการของ คุณภาพการศึกษา ของสถานศึกษาและการบรรลุมาตรฐาน / เป้าหมายของสถานศึกษา โดยมี มิติในการพิจารณา วิธีการพิจารณา และการสรุปผลการพิจารณา ดังนี้

2.1 มิติในการพิจารณาพัฒนาการของคุณภาพการศึกษาและการบรรลุ มาตรฐาน / เป้าหมายตามแผนของสถานศึกษา

ตารางที่ 3 มิติในการพิจารณาพัฒนาการของคุณภาพการศึกษาและการบรรลุมาตรฐาน / เป้าหมายตามแผนของสถานศึกษา

พัฒนาการของ คุณภาพการศึกษา	บรรลุมาตรฐาน/เป้าหมายตามแผนของสถานศึกษา	
	บรรลุ	ไม่บรรลุ
มี	ดีมาก (4)	ดี (3)+ มีความตระหนักและ ความพยายาม
ไม่มี	พอใช้ (2)	ปรับปรุง (1)

2.2 วิธีการพิจารณา ได้ให้ความหมายของพัฒนาการ และการบรรลุ มาตรฐาน / เป้าหมายตามแผนของสถานศึกษา ดังนี้

มีพัฒนาการของคุณภาพการศึกษา หมายถึง การที่สถานศึกษาได้ ดำเนินการตามข้อเสนอแนะของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) และผลการประเมินในรอบที่ 2 (เฉพาะผลการประเมินแบบอิงเกณฑ์) สูงกว่าผลประเมินรอบแรก หรือ มีผลประเมินทั้งในรอบแรกและรอบที่ 2 ไม่ต่ำกว่าระดับดี

ไม่มีพัฒนาการของคุณภาพการศึกษา หมายถึง การที่สถานศึกษา ไม่ได้ดำเนินการตามข้อเสนอแนะของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพ การศึกษา (องค์การมหาชน) และผลการประเมินในรอบที่ 2 (เฉพาะผลการประเมินแบบอิง

เกณฑ์) ต่ำกว่า ผลประเมินรอบแรก หรือ ผลประเมินในรอบแรกและรอบที่ 2 ต่ำกว่าระดับดี และไม่แตกต่างกัน

บรรลุมาตรฐานหรือเป้าหมายตามแผน หมายถึง สถานศึกษามีความสำเร็จในการปฏิบัติสามารถบรรลุมาตรฐานหรือเป้าหมายของแผนพัฒนาสถานศึกษาในการพัฒนาผู้เรียน หรือครู หรือคุณภาพการจัดการศึกษาในแต่ละมาตรฐาน โดยนำผลประเมินคุณภาพภายนอกรอบแรกไปใช้วางแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา และมีหลักฐานแสดงความตระหนักในความสำคัญ และความพยายามในการปฏิบัติเพื่อการพัฒนาสู่มาตรฐานของสถานศึกษา

ไม่บรรลุมาตรฐานหรือเป้าหมายตามแผน หมายถึง สถานศึกษายังไม่ประสบความสำเร็จในการปฏิบัติ ไม่สามารถบรรลุมาตรฐานหรือเป้าหมายของแผนพัฒนาสถานศึกษาในการพัฒนาผู้เรียน หรือครู หรือคุณภาพการจัดการศึกษาในแต่ละมาตรฐานโดยไม่คำนึงถึงความตระหนักในความสำคัญและความพยายามในการปฏิบัติเพื่อการพัฒนาสู่มาตรฐานของสถานศึกษา

2.3 การสรุปผลการประเมินอิงสถานศึกษา มีระดับของมาตรฐาน และคะแนน ดังนี้

ตารางที่ 4 การสรุปผลการประเมินอิงสถานศึกษา มีระดับของมาตรฐาน และคะแนน

คำอธิบาย	ระดับ	คะแนน
1. ไม่มีพัฒนาการของคุณภาพการศึกษาและไม่บรรลุมาตรฐาน / เป้าหมายตามแผน	ปรับปรุง	1 คะแนน
2. ไม่มีพัฒนาการของคุณภาพการศึกษาแต่บรรลุมาตรฐาน / เป้าหมายตามแผน หรือมีพัฒนาการของคุณภาพการศึกษา แต่ไม่บรรลุมาตรฐาน / เป้าหมายตามแผน และหลักฐานแสดงความตระหนักในความสำคัญและความพยายามในการปฏิบัติอย่างไม่เด่นชัด	พอใช้	2 คะแนน
3. มีพัฒนาการของคุณภาพการศึกษา และมีหลักฐานแสดงความตระหนักในความสำคัญและความพยายามในการปฏิบัติอย่างเด่นชัด แต่ไม่บรรลุมาตรฐาน / เป้าหมายตามแผน	ดี	3 คะแนน
4. มีพัฒนาการของคุณภาพการศึกษา และบรรลุมาตรฐาน / เป้าหมายตามแผน	ดีมาก	4 คะแนน

3. การรับรองมาตรฐานการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ในระดับมาตรฐาน

ให้เฉลี่ยผลประเมินระดับมาตรฐานแบบอิงเกณฑ์ และแบบอิงสถานศึกษา ถ้าได้ ค่าเฉลี่ยของผลประเมิน ≥ 2.75 จากระบบ 4 คะแนน แสดงว่า สถานศึกษามีผลการจัดการศึกษาในมาตรฐานนั้น ๆ ที่ได้มาตรฐานคุณภาพ ของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) และจะให้การรับรองคุณภาพการศึกษาในมาตรฐานนั้น ๆ ของสถานศึกษา

4. การรับรองมาตรฐานของสถานศึกษา ในภาพรวม

ในการรับรองคุณภาพและมาตรฐานของสถานศึกษาตามเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพ สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) สถานศึกษาต้องมีคุณสมบัติ ดังต่อไปนี้

- 4.1 สถานศึกษามีค่าเฉลี่ยผลประเมินคุณภาพภายนอกไม่ต่ำกว่าระดับดี (≥ 2.75 ในระบบ 4 คะแนน)
- 4.2 สถานศึกษามีค่าเฉลี่ยของผลประเมินในระดับดีขึ้นไปไม่ต่ำกว่า 3 ใน 4 ของมาตรฐานที่ประเมิน กล่าวคือ ได้ระดับดีขึ้นไป ไม่ต่ำกว่า 11 มาตรฐานใน 14 มาตรฐาน
- 4.3 สถานศึกษาไม่มีผลประเมินคุณภาพภายนอกของมาตรฐานอยู่ในระดับปรับปรุง โดยนับเฉพาะมาตรฐานที่ได้ระดับปรับปรุงทั้งแบบอิงเกณฑ์และอิงสถานศึกษา

ในกรณีสถานศึกษาได้รับการรับรองคุณภาพตามมาตรฐานคุณภาพสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) ให้ระบุนวัตกรรม หรือ การปฏิบัติที่เป็นเลิศของสถานศึกษาด้วย (ถ้ามี)

ดังนั้น การประเมินภายนอก จึงเป็นการประเมินตามนโยบายและเป้าหมายตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ที่ให้มีการประเมินคุณภาพภายนอก โดยเป็นการกำกับ ดูแล ติดตาม ข้อมูล โดยมีสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพ (องค์การมหาชน) เป็นผู้รับผิดชอบในการประเมินและติดตาม พร้อมรายงานผลการประเมินคุณภาพการศึกษาต่อหน่วยงานต้นสังกัดของสถาบันการศึกษาหรือสถานศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสาธารณชน

การวิจัยเชิงปฏิบัติการ

1. ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

สวินีย์ เหมะประสิทธิ์ (2540 : 134) กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการ มีจุดมุ่งหมายพื้นฐานเพื่อปรับปรุงผลการปฏิบัติงาน หรือแก้ไขปัญหาเฉพาะจุด เฉพาะที่ และเฉพาะเรื่อง มากกว่าเพื่อสร้างผลิตภัณฑ์ หรือสร้างความรู้ การผลิตความรู้ หรือการแสวงหาผลประโยชน์ของความรู้ ซึ่งเป็นเพียงเป้าหมายรองหรือเป็นผลพวงของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยหลักการแล้วการวิจัยเชิงปฏิบัติการมุ่งเน้นความรู้เชิงทฤษฎี มาผสมผสาน หรือมาบูรณาการกับความรู้จากการปฏิบัติเพื่อแก้ไขหรือแสวงหาคำตอบที่แจ่มชัดอันจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาอย่างทันที่

ประวิต เอรารวรรณ์ (2545 : 16 - 17) ให้ความหมายว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) หมายถึง การวิจัยที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ต่อการปฏิบัติอย่างทันทีทันใด ซึ่งมักจะเป็นการวิจัยของผู้ปฏิบัติที่ต้องการนำผลไปใช้แก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจริงโดยตรง ในสถานการณ์ที่กำลังดำเนินอยู่ และเมื่อพิจารณาถึงประโยชน์หรือจุดมุ่งหมายเป็นเกณฑ์ในการจำแนกประเภทของการวิจัย การวิจัยเชิงปฏิบัติการก็จะถูกจัดเป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยประยุกต์ (Applied Research) ซึ่งได้มีการบัญญัติ หรือกล่าวในตำราภาษาไทยหลายคำ เช่น “การวิจัยปฏิบัติการ” “การวิจัยเชิงปฏิบัติการ” “การวิจัยดำเนินการ” หรือ “การวิจัยในชั้นเรียน” เป็นต้น

สมศักดิ์ ช่างไม้ (2547 : 41) ให้ความหมายว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการ เป็นกระบวนการการศึกษาค้นคว้าอย่างเป็นระบบ โดยทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องมีการปฏิบัติงานร่วมกันดำเนินการ เพื่อหาข้อสรุปเกี่ยวกับปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่ และให้ได้แนวทางการแก้ปัญหา นำไปสู่การพัฒนาการปฏิบัติงานที่รับผิดชอบให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

จิตพร จันทน์นวล (2547 : 87) ให้ความหมายว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการ เป็นการดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบเป็นการแก้ปัญหาเฉพาะเรื่อง และต้องดำเนินการอย่างริบคว่นของผู้ปฏิบัติงานและผู้เกี่ยวข้องผลการวิจัยจะทำให้เกิดการพัฒนาการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ

สรุปความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ หมายถึง กระบวนการศึกษาค้นคว้าอย่างเป็นขั้นตอน เป็นระบบของกลุ่มผู้ปฏิบัติงาน เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาที่กลุ่มกำลังเผชิญอยู่มีการแสวงหาแนวทางในการแก้ไข ปรับปรุง พัฒนา เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น มีการส่งสะท้อนตนเอง การหาข้อสรุปเพื่อแก้ปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่

รวมทั้งการใช้ความเข้าใจตนเองมากกว่าอาศัยทฤษฎีของนักการศึกษา การวิจัยปฏิบัติการเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงาน และผู้ที่เกี่ยวข้องได้ใช้ความสามารถของตนเอง หรือควบคุมสถานการณ์ด้วยตนเอง

2. ความเป็นมาของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

เคมมิส และแม็กแท็กการ์ด (คูวิล ว่องวานิช. 2544 : 23 ; อ้างอิงมาจาก Kemmis and McTaggart. 1988) ได้เสนอขั้นตอนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เริ่มจากปัญหาเกี่ยวกับการวิจัยและมีการสำรวจสภาพปัญหา โดยแบ่งเป็น 4 ขั้นตอน คือ (1) การวางแผนหลังจากที่วิเคราะห์และกำหนดประเด็นปัญหาที่ต้องการแก้ไข (Planning) (2) การปฏิบัติตามแผนที่กำหนด (Action) (3) การสังเกตผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติ (Observation) และ (4) การสะท้อนผลหลังจากการปฏิบัติงานให้ผู้มีส่วนร่วมได้วิพากษ์วิจารณ์ ซึ่งนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไขการปฏิบัติงานต่อไป (Reflection)

ประวิต เอรารวรรณ์. (2545 : 2-3 ; อ้างอิงมาจาก Kurt Lewin. 1946) กล่าวว่า นับตั้งแต่ เคิร์ต เลวิน (Kurt Lewin) นักจิตวิทยาสังคมชาวอเมริกันได้เขียนบทความชื่อ "Action Research and Minority Problem" ในวารสาร "Journal of Social Issues" ตีพิมพ์ในปี ค.ศ. 1946 ทำให้เกิดแนวความคิดการทำวิจัย (Research) ไปพร้อม ๆ กับการปฏิบัติงาน (Action) โดยผู้ปฏิบัติงานเป็นนักวิจัยที่เรียกว่าการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ได้เผยแพร่ออกไปอย่างกว้างขวางในต่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศในแถบทวีปยุโรปได้นำเอาวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการไปใช้ในการปรับปรุงพัฒนางานในบริษัท และกล่าวถึงความคิดของคนที่กำลังเผชิญสถานการณ์ที่เป็นปัญหา หรือที่มีความคลุมเครือ ไม่กระจ่างชัด ว่ามักจะมีคำถามเกิดขึ้นอยู่ 3 ประการคือ

1. สถานการณ์ตอนนี้เป็นอย่างไ
2. มีอันตรายอะไรบ้าง
3. แล้วเราจะทำอย่างไร ซึ่งคำตอบหรือวิธีการแก้ใขนั้นไม่สามารถหาได้

จากทฤษฎีหนึ่ง หรือในงานวิจัยใดวิจัยหนึ่ง เพราะความแตกต่างกันในเหตุการณ์ หรือบริบทที่เกิดขึ้น ดังนั้น ผู้ที่กำลังเผชิญปัญหาอยู่จึงต้องหาคำตอบ

3. จุดประสงค์ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

ประวิต เอรารวรรณ์ (2545 : 22 ; อ้างอิงมาจาก Carr and Kemmis. 1986) ได้กล่าวว่าจุดประสงค์ทั่วไปของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ คือ เพื่อแก้ปัญหา (To Solve Problem)

และเพื่อปรับปรุงการปฏิบัติงานนั้น มีประเด็นสำคัญ 3 ประเด็นคือ

1. ปรับปรุงการปฏิบัติงาน
 2. ปรับปรุงความเข้าใจในการปฏิบัติงานของผู้ปฏิบัติ
 3. ปรับปรุงสถานการณ์แวดล้อมของปฏิบัติงาน
4. ลักษณะของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

สำหรับลักษณะของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (ประวิต เอราวรรณ์, 2545 : 24 ; อ้างอิงมาจาก Calhoun, 1993) สรุปลักษณะของการวิจัยเชิงปฏิบัติการดังนี้

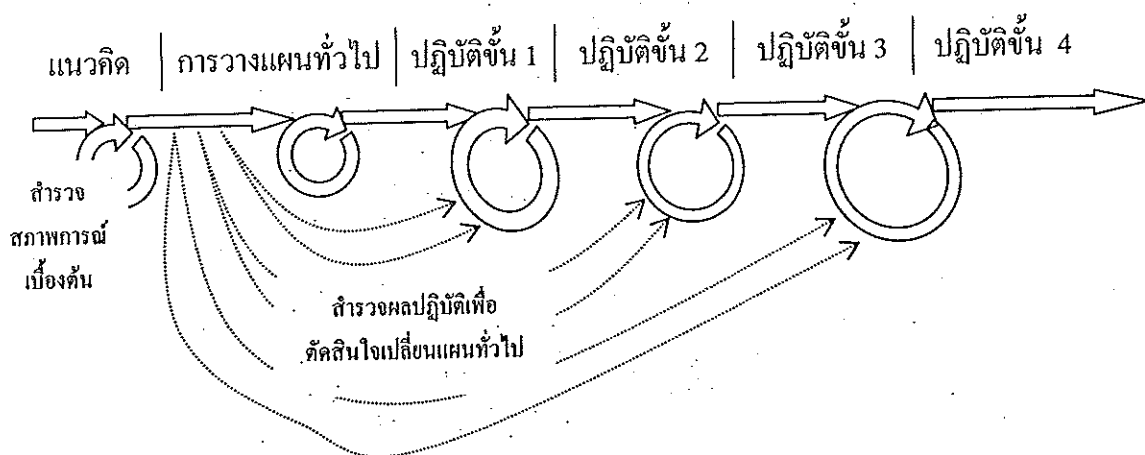
1. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบเอกัตบุคคลหรือการวิจัยเดี่ยว (Individual Teacher Research) เป็นการวิจัยที่ทำโดยบุคคลคนเดียว หรือครูคนเดียว
2. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Collaborative Action Research) เป็นการวิจัยที่ครูหลาย ๆ คนที่กระทำโดยกลุ่มครูผู้สอน และนักวิชาการระดับสูงหรือผู้เชี่ยวชาญ
3. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบทั้งโรงเรียน (School wide Action Research) เป็นการวิจัยที่โรงเรียนใด โรงเรียนหนึ่งต้องการที่จะปรับปรุงหรือพัฒนาคุณภาพของนักเรียน หลักสูตร การเรียนการสอน ระบบการพัฒนาคู หรือระบบต่าง ๆ ในโรงเรียน ก็ทำวิจัยโดยแสวงหาวิธีการเพื่อนำมาใช้ในการพัฒนา

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช (2532 : 4) ได้กล่าวว่า ลักษณะของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ มีลักษณะที่เป็นระบบใช้การคำนวณซ้ำ ๆ กัน ซึ่งเหมาะกับการใช้คอมพิวเตอร์มากและเขียนเป็นฟังก์ชันในเชิงคณิตศาสตร์ได้ โดยยึดวัตถุประสงค์ในการดำเนินการวิจัย

สรุปลักษณะของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ มีลักษณะที่เป็นระบบใช้การคำนวณซ้ำ ๆ กัน ซึ่งเหมาะกับการใช้คอมพิวเตอร์มากและเขียนเป็นฟังก์ชันในเชิงคณิตศาสตร์ได้ โดยยึดวัตถุประสงค์ในการดำเนินการวิจัย อาจเป็นลักษณะการวิจัยเดี่ยว โดยบุคคลคนเดียว หรือครูคนเดียว หรือแบบมีส่วนร่วม โดยครูหลาย ๆ คนที่กระทำโดยกลุ่มครูผู้สอนและแบบทั้งโรงเรียน เป็นการวิจัยที่โรงเรียนใด โรงเรียนหนึ่งต้องการที่จะปรับปรุงหรือพัฒนาคุณภาพของนักเรียน หลักสูตร การเรียนการสอน ระบบการพัฒนาคู หรือระบบต่าง ๆ ในโรงเรียนก็ทำวิจัยโดยแสวงหาวิธีการเพื่อนำมาใช้ในการพัฒนา

5. กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นการวิจัยของ เคิร์ต เลวิน (นิลวรรณ คิลลกลาก. 2547 : 6 ; อ้างอิงมาจาก Kuet Lewin. 1946 : 115) ซึ่งได้สรุปว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการมีลักษณะของการหมุนรอบตัวเป็นชั้น ๆ แบบเกลียวสว่านซึ่งประกอบด้วยการวางแผน (Planning) การปฏิบัติการ (Action) การสังเกต (Observation) และการสะท้อน (Reflection) ในวิธีการวิจัยจะเริ่มด้วยแนวคิดทั่วไปเกี่ยวกับการปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงสิ่งที่ต้องการตัดสินใจว่าจะเริ่มปรับปรุงที่ไหน จะดำเนินการอย่างไร ทำไมจึงต้องทำการปรับปรุง โดยที่คณะผู้ดำเนินการกำหนดขอบเขตของกลุ่มปัญหาสำคัญร่วมกันในการทำงาน จากนั้นกลุ่มจะจัดแนวการแก้ปัญหาในรูปของแนวคิดที่สนใจร่วมกัน (Thematic Concern) กลุ่มจะตัดสินใจว่าจะเริ่มปฏิบัติการแก้ไขเปลี่ยนแปลง ณ จุดใด โดยข้อมูลเบื้องต้นได้จากการสำรวจสถานการณ์ทั่วไปไป ในขณะที่นั้น และสืบหาความจริงเกี่ยวกับสภาพการณ์นั้น ๆ ซึ่งในการสำรวจและกำหนดการเบื้องต้นนี้ เป็นความต้องการหรือความประสงค์ของผู้ปฏิบัติการที่มีจุดมุ่งหมายจะปฏิบัติการแก้ไขสภาพงานของตนเองในลักษณะของการปรับปรุงงานในการแจกแจงแผนดำเนินการนั้น นักวิจัยปฏิบัติการจะลงมือดำเนินการขั้นแรก คือ การเปลี่ยนแปลงยุทธศาสตร์ซึ่งไม่เพียงแต่มุ่งการปรับปรุงงานเท่านั้น แต่มุ่งให้เกิดความเข้าใจถึงสิ่งที่จะสัมฤทธิ์ผลในภายหลังด้วย และก่อนที่ผู้วิจัยจะดำเนินการในขั้นที่หนึ่งนี้ กลุ่มผู้วิจัยปฏิบัติการจะต้องระมัดระวังและคิดหาวิธีติดตามผลลัพท์ของขั้นตอนแรกนี้ คือ ดูข้อปลีกย่อยต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นและดูว่ายุทธศาสตร์ของการดำเนินงานที่อยู่ในแนวทางของการปฏิบัติจริงนั้นเป็นอย่างไรงานขั้นแรกเริ่มขึ้นได้เมื่อมีการค้นพบข้อเท็จจริงโดยการติดตามการปฏิบัติงาน และเมื่อเริ่มปฏิบัติการไปข้อมูลใหม่ ๆ ก็จะเริ่มเข้ามา เรื่องราว ข้อเท็จจริง การปฏิบัติและผลการปฏิบัติสามารถจะอธิบายและประเมินโดยกลุ่มผู้ปฏิบัติงาน กิจกรรมทั้งสามอย่างก็จะดำเนินไปพร้อม ๆ กัน คือ การวางแผนการปฏิบัติการ และการประเมินผลการปฏิบัติ ซึ่งการปฏิบัติการของกลุ่มและการปฏิบัติการของแต่ละคนในกลุ่มจะต้องนำมาศึกษาและตรวจสอบอย่างละเอียดถี่ถ้วนถึงผลของการกระทำในปัจจุบัน เพื่อวางแผนการดำเนินการใหม่ในระยะต่อไปอย่างต่อเนื่อง ตามตารางภาพต่อไปนี้แนวคิด การวางแผนทั่วไป ปฏิบัติขั้นที่ 1 ปฏิบัติขั้นที่ 2 ปฏิบัติขั้นที่ 3 ปฏิบัติขั้นที่ 4

ภาพที่ 1 กระบวนการวิจัยปฏิบัติการตามแนวความคิดของ Kurt Lewin
ที่มา : (นิลวรรณ ศิลกลาก. 2547 : 6 ; อ้างอิงมาจาก Kurt Lewin. 1946 : 45)

ในกระบวนการวิจัยปฏิบัติการของ เคิร์ต เลวิน (Kurt Lewin) มีแนวความคิดสำคัญ 3 ประการที่กลุ่มนักวิจัยต้องมีหรือได้กระทำ คือ

1. การอาศัยความร่วมมือกัน (Collaborative) ของผู้ปฏิบัติงานทุกขั้นตอนของกระบวนการวิจัยต้องอาศัยความร่วมมือจากกลุ่ม

2. การอาศัยการเคลื่อนไหวภายในกลุ่ม (Group Dynamics) โดยการปฏิบัติงานจะใช้กระบวนการกลุ่มมาเป็นเครื่องมือ

3. การสะท้อนผลตามวงจรรันไคเวียน (Spiral of Reflective) บำเหน็จ ป็องปัด (2547 : 50-51) ได้กล่าวถึงกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาปรับปรุงการจัดการศึกษามี 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 วางแผน (Planning) คือ การทำงานใด ๆ ต้องมีขั้นตอนการวางแผนเพราะทำให้มีความมั่นใจว่าทำงานได้สำเร็จ เช่น วางแผนการสอน วางแผนการวิจัย หัวข้อที่ใช้ในการวิจัย หัวข้อที่ใช้ในการวางแผนคือ 1) ทำทำไม 2) ทำอะไร 3) ใครทำ ทำกับกลุ่มเป้าหมายใด 4) ทำที่ไหน 5) ทำอย่างไร 6) ใช้งบประมาณเท่าไร ในขั้นของการวางแผนจะมีการปรึกษาร่วมกันระหว่างผู้เกี่ยวข้อง การใช้แนวคิดวิเคราะห์สิ่งที่เกี่ยวข้องกันกับปัญหา จะช่วยให้มองเห็นสภาพของปัญหาชัดเจนขึ้น

ขั้นที่ 2 การปฏิบัติการ (Action) เป็นแนวคิดที่กำหนดเป็นกิจกรรมขึ้นวางแผนมาดำเนินการปฏิบัติตามที่วางแผนไว้ ใช้การวิเคราะห์วิจารณ์ โดยรับฟังจากผู้ร่วมวิจัยหรือผู้เกี่ยวข้องอื่น ๆ จากการปฏิบัติการจะเป็นข้อมูลย้อนกลับว่า แผนที่วางไว้หรือไม่

สมเหตุสมผลนั้นปฏิบัติจริงได้มากน้อยเพียงใด และอาจมีอุปสรรคอื่น ๆ มาเกี่ยวข้องโดยไม่คาดคิดซึ่งเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ฉะนั้น แผนงานที่กำหนดไว้อาจยืดหยุ่นได้

ขั้นที่ 3 การสังเกต (Observation) ขณะที่ดำเนินกิจกรรมตามขั้นตอนที่วางไว้ในสภาพจริงนั้นย่อมต้องมีความราบรื่น อุปสรรค และข้อขัดข้องบางประการ ฉะนั้น จึงต้องมีการสังเกตควบคุมไปด้วย โคนสังเกตการณ์เปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น อย่างระมัดระวังด้วยความใจกว้าง พร้อมกับจดบันทึกสิ่งที่เกิดขึ้นทั้งที่คาดหวังและไม่ได้คาดหวัง สิ่งที่ต้องทำการสังเกต คือ กระบวนการปฏิบัติการ ผลของการปฏิบัติการและสภาพแวดล้อม ข้อจำกัดของการปฏิบัติการ การสังเกตนี้เป็นการรวบรวมผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติจากการเห็นด้วยตา การได้ฟัง แบบสำรวจ แบบสอบถาม และการใช้เครื่องมือ แบบทดสอบวัดผลออกมาใช้ในตัวเลข

ขั้นที่ 4 ขั้นการสะท้อนผลการปฏิบัติ (Reflection) เป็นขั้นสุดท้ายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ คือ การประเมินหรือตรวจสอบกระบวนการ ปัญหา หรือสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นข้อจำกัดที่เป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติ ผู้วิจัยกับผู้ที่เกี่ยวข้องจะต้องร่วมกันตรวจสอบปัญหาที่เกิดขึ้นในแง่มุมต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กับสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนและระบบการศึกษา โดยผ่านการอภิปรายปัญหา การประเมินโดยกลุ่มจะทำให้ได้แนวทางของการพัฒนา ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมและเป็นพื้นฐานที่นำไปสู่การปรับปรุงและการวางแผนการปฏิบัติต่อไป

สรุปว่ากระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เป็นการวิจัยที่เกิดจากการวางแผน (Planning) การปฏิบัติ (Action) และการสังเกต (Observation) โดยอาศัยความร่วมมือกันในการปฏิบัติทุกขั้นตอน การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและการสะท้อนผล (Reflection) เพื่อยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติร่วมกัน อันเป็นลักษณะของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (PAOR) ตามแนวคิดของ เดมมิส และแม็กซ์แท็กการ์ท (Kemmis and McTaggart) ตลอดจนการปรับปรุงผล เพื่อนำไปปฏิบัติในวงจร (Re-planning) ต่อไป

6. ลักษณะการวิจัยเชิงปฏิบัติการทางการศึกษา

นักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวไว้ดังเช่น (ศิริ ถีอาสนา. 2549 : 27 ; อ้างอิงมาจาก Kurt Lewin. 1946 : 75)

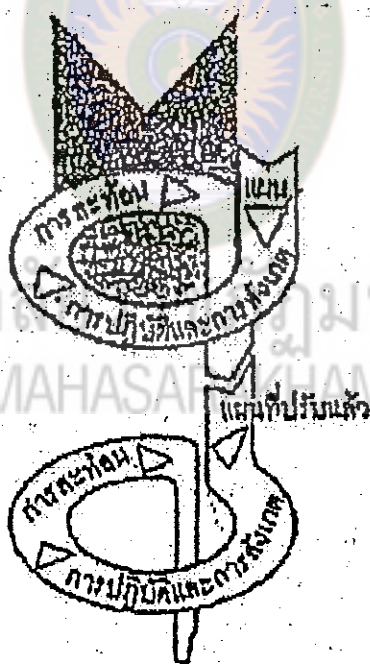
6.1 เป็นการวิจัยแบบมีส่วนร่วมและมีการร่วมมือ (Participation and Collaboration) ใช้การทำงานเป็นกลุ่ม ผู้ร่วมวิจัยทุกคนมีส่วนร่วมสำคัญและมีบทบาท

เท่าเทียมกันในทุกกระบวนการของการวิจัย ทั้งการเสนอความคิดเชิงทฤษฎี และการปฏิบัติ ตลอดจนการวางแผนนโยบายการวิจัย

6.2 เน้นการปฏิบัติการ (Action Orientation) ใช้การปฏิบัติเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและศึกษาผลของการปฏิบัติเพื่อมุ่งให้เกิดการพัฒนา

6.3 ใช้การวิเคราะห์วิจารณ์ (Critical Function) การวิเคราะห์การปฏิบัติการอย่างลึกซึ้งจากสิ่งที่สังเกตได้ จะนำไปสู่การตัดสินใจที่สมเหตุสมผล เพื่อการปรับแผนการปฏิบัติการ

6.4 ในวงจรการปฏิบัติการ (Action Research Spiral) ตามแนวคิดของ เคมมิส และแม็กซ์แท็กการ์ท (Kemmis and McTaggart) คือการวางแผน (Planning) การปฏิบัติ (Action) การสังเกต (Observing) และการสะท้อนการปฏิบัติการ (Reflecting) ตลอดจนการปรับปรุงผล เพื่อนำไปปฏิบัติในวงจร (Re-planning) ต่อไปจนกว่าจะได้รูปแบบที่เป็นที่พอใจและได้ข้อเสนองานวิจัยเพื่อเผยแพร่ต่อไป ดังรูปแบบดังต่อไปนี้

ภาพที่ 2 วงจรการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research Spiral)

ที่มา : (ศิริ ถิอาสนา, 2549 : 27 ; อ้างอิงจาก Kurt Lewin, 1946 : 75)

กล่าวโดยสรุป ลักษณะการวิจัยเชิงปฏิบัติการทางการศึกษา เป็นการวิจัยแบบมีส่วนร่วมและร่วมมือกัน โดยมีการวางแผน(Planning) การปฏิบัติ(Action) การสังเกต (Observing) และการสะท้อนการปฏิบัติการ(Reflecting) ตลอดจนการปรับปรุงผลในวงจร

(Re - Planning) เน้นการวิเคราะห์ และสืบเสาะหาความเปลี่ยนแปลงของสังคมหรือกลุ่มสังคม เพื่อเกิดการแก้ไข หรือพัฒนา

ผู้วิจัยจึงนำการวิจัยเชิงปฏิบัติการ มาดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย เพื่อให้เกิดกระบวนการครบในทุกส่วน บุคคลที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการวางแผน การปฏิบัติการ สังเกต และการสะท้อนผลของการศึกษาในครั้งนี้

การระดมพลังสร้างสรรค์ AIC

อารี พันธุ์ณี (2543 : 6) ได้กล่าวไว้ว่า ความคิดสร้างสรรค์ หรือการระดมพลังสร้างสรรค์ เป็นกระบวนการทางสมองที่คิดในลักษณะอนกนัยอันนำไปสู่การคิด ค้นพบสิ่งแปลกใหม่ด้วยความคิดคัดแปลงปรุงแต่งจากความคิดเดิมผสมผสานกันให้เกิดสิ่งแปลกใหม่ ซึ่งรวมทั้งการประดิษฐ์ค้นพบสิ่งต่าง ๆ ตลอดจนการคิดทฤษฎีหลักการได้สำเร็จ การแสดงพลังความคิดสร้างสรรค์จะเกิดขึ้นได้นี้มิใช่แค่เกิดในสิ่งที่เป็นไปได้ หรือสิ่งที่เป็เหตุเป็นผล เพียงอย่างเดียวเท่านั้น หากแต่ความคิดจินตนาการก็เป็สิ่งสำคัญยิ่งที่จะทำให้เกิดสิ่งแปลกใหม่ แต่ต้องควบคู่ไปกับการพยายามที่จะต้องสร้างความคิดฝันจินตนาการให้เป็นไปได้ หรือเรียกว่าจินตนาการประยุกต์นั่นเอง

แนวคิดเทคนิคการระดมพลังความคิดสร้างสรรค์ (AIC) แนวคิดเทคนิค AIC ก็คือ เพื่อพัฒนามนุษย์ กลุ่มคน องค์กรชุมชนและสังคม บุคคล กลุ่มคน องค์กรชุมชน และสังคม ล้วนมีพลังสร้างสรรค์แฝงอยู่มากมายแต่มักนำมาใช้สอย หรือใช้พลังทำลายเสียมากกว่า ทำให้เกิดความทุกข์ยาก หรืออึดอัดขัดข้อง และความเสียหาย หากบุคคล กลุ่มคน องค์กรชุมชนและสังคม รู้จักใช้วิธีการระดมสร้างสรรค์ที่มีอยู่แล้ว โดยธรรมชาติจะเกิดเป็นพลังมหาศาล นำไปสู่การเจริญสร้างสรรค์สันติสุข ได้แก่ บุคคล กลุ่มคน องค์กรชุมชนและสังคมพลังสร้างสรรค์ที่มีอยู่ในบุคคล กลุ่มคน องค์กรชุมชนและสังคมที่สำคัญและจะเป็นประโยชน์มากได้แก่

1. พลังงานความรักและความซาบซึ้ง (Appreciation) คือ ความรัก ความเมตตา ปรารถนาดี เป็นมิตร ซาบซึ้ง คุณค่า รับรู้ เข้าใจ ใส่ใจ ต่อสรรพสิ่งที่อยู่รอบตัวเรา ไม่ว่าจะเป็น บุคคล กลุ่มคน องค์กร ชุมชน สังคม ธรรมชาติ ทรัพยากร วัตถุ สิ่งของ ผลิตภัณฑ์ ปรากฏการณ์ เหตุการณ์ สถานการณ์ และอื่น ๆ
2. พลังความคิดและปฏิสัมพันธ์ผสมผสาน (Influence) คือ การใช้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การวิเคราะห์ (แยกแยะ) การสังเคราะห์ (รวบรวม) การใช้ปัญญา ใช้ปรีชาญาณ

ทั้งนี้โดยการคิดร่วมกัน แลกเปลี่ยนปฏิสัมพันธ์ผสมผสานกัน ด้วยความเป็นมิตรปรารถนาดี พร้อมให้เกิดริศและความสำเร็จซึ่งกันและกัน

3. พลังความพยายามและการควบคุมจัดการ (Control) คือ ความมุ่งมั่น ผูกพัน รับผิดชอบที่จะปฏิบัติภารกิจ ซึ่งอยู่ในความควบคุมดูแลของตนให้ดำเนินไปด้วยดีและประสบความสำเร็จ รวมถึงการรู้จักวางแผน จัดระบบ จัดคน จัดทรัพยากร สร้างความเข้าใจ สร้างกำลังใจ สร้างความร่วมมือ ประสานงาน ควบคุมการปฏิบัติงาน ติดตามการประเมินผล การปฏิบัติงานและปรับปรุงพัฒนางาน หรือภารกิจอย่างต่อเนื่อง

วีรุธ มาพะสิรานนท์ (2545 : 39 - 54) กล่าวไว้ว่า ความสามารถในการนำประชุม เป็นทักษะที่สำคัญอย่างหนึ่งของผู้บริหารของผู้นำองค์กร เนื่องจากสภาพภายในห้องประชุม ไม่แตกต่างจากที่ทำงาน เนื่องจากมีองค์ประกอบหลายอย่างคล้ายกัน การเป็นประธานในที่ประชุมหรือวิทยากรผู้นำการประชุมมีเป้าหมายสูงสุดก็คือ ประสิทธิภาพจากการประชุม ผู้นำการประชุมที่ประสบความสำเร็จอันเนื่องมาจากความสามารถในการบริหารคน บริหารงาน การแจกงาน การติดตามความก้าวหน้าและการประสานงาน โดยส่วนใหญ่แล้ว ความสำเร็จในบทบาทการเป็นผู้นำในการประชุมมาจากปัจจัยสำคัญ 2 ประการคือ

1. บุคลิกส่วนตัวของผู้นำในการประชุม ที่สำคัญประกอบด้วย

1.1 มีความยุติธรรม ในการให้โอกาสสมาชิกผู้เข้าร่วมประชุมทุกคนได้ แสดงความคิดเห็น โดยเสรี รวมถึงความยุติธรรมในการตัดสินใจมอบหมายกิจกรรมต่าง ๆ

1.2 มีความมั่นใจในตนเองโดยศึกษารายละเอียดในหนังสือ เอกสาร กำหนดการประชุม รวมถึงวาระการประชุมมาอย่างดี และมั่นใจว่าจะสามารถบริหาร การประชุมให้สมาชิกที่เข้าร่วมการประชุม เต็มใจที่จะมีส่วนร่วมในการประชุม

1.3 ความชัดเจนในขั้นตอนการคิดการระดมพลัง และการตัดสินใจด้วยเหตุ ด้วยผล รวมถึงทักษะวิเคราะห์และเปรียบเทียบด้วยทฤษฎีและรูปแบบต่าง ๆ ตลอดจนสามารถ สรุประเด็นและสรุปกิจกรรมในแต่ละวาระการประชุม พร้อมทั้งมอบหมายภาระงานได้อย่าง ถูกต้องและชัดเจน

1.4 ต้องพยายามควบคุมตัวเองให้ปราศจากความเอนเอียง ไม่เข้าข้าง ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด ไม่มีอารมณ์โกรธจนเกินไป ทำการวิเคราะห์และแก้ไขปัญหาโดยปราศจาก ความอคติระหวน

1.5 มีทักษะในการพูดและสรุปประเด็นให้ผู้อื่นเข้าใจ โดยง่าย รวมทั้ง การสั่งการที่กระชับ และควรมีทักษะในการฟังและผู้เข้าร่วมประชุม ที่อาจจะมีการพูด

ในรูปแบบต่าง ๆ

2. เทคนิคและวิธีการต่าง ๆ ที่ใช้ในการประชุม ก่อนจะมาถึงการประชุม ซึ่งได้ประสานงานกับเจ้าหน้าที่หน่วยงานที่เป็นเจ้าภาพการประชุม จะทำให้การวางแผนการประชุมโดยละเอียด ดังได้กล่าวไปแล้วในบทบาทหน้าที่ตัวประธานหรือวิทยากรผู้นำการประชุมต้องมีความแม่นยำในเรื่องต่าง ๆ อาทิเช่น วัตถุประสงค์ กำหนดการและวาระการประชุม ตลอดจนตัวบุคคลที่จะมาร่วมเข้าประชุมด้วยเป็นอย่างดี ในระหว่างการประชุม หน้าที่ในการบริหารการประชุมให้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพของประธานหรือผู้นำในการประชุม พอจะแบ่งเป็นช่วง ๆ ได้ดังนี้

2.1 ช่วงเปิดการประชุม ประธานหรือวิทยากรการประชุมจะต้องดำเนินการดังนี้

2.1.1 ต้องเปิดการประชุมให้ตรงกับเวลาที่กำหนดไว้
 2.1.2 กล่าวต้อนรับผู้เข้าร่วมการประชุม เพื่อสร้างบรรยากาศที่ดีตั้งแต่เริ่มแรก
 2.1.3 ต้องกล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการประชุมและกำหนดการ และวาระต่าง ๆ

2.1.4 กล่าวแนะนำผู้เข้าร่วมการประชุมทุกคน
 2.1.5 กล่าวขอความร่วมมือในการออกความคิดเห็นคิดวิเคราะห์ และอภิปรายอย่างเป็นกันเองและตรงไปตรงมา

2.2 ช่วงนำเข้าสู่วาระต่าง ๆ ต้องปฏิบัติตามขั้นตอนดังนี้
 2.2.1 เริ่มทำการพิจารณาเรียงตามวาระและตามหัวข้อที่ได้กำหนดไว้
 2.2.2 พยายามควบคุมเวลา การแสดงพลังความคิดเห็นตามเวลาที่ได้กำหนดไว้ตามวาระ

2.2.3 เปิดโอกาสทุกคนได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นได้อย่างเสมอภาค พยายามป้องกันไม่ให้กลุ่มบุคคลหรือกลุ่มบุคคลผูกขาดในการพูดหรือนำเสนอ เนื่องจากบุคคลอื่นจะมีความรู้สึกต่อต้านในทันที นอกจากนี้แล้ว ประธานหรือวิทยากรผู้นำในการประชุมที่จะต้องดูแล ไม่ให้ผู้เข้าร่วมประชุมจับคู่แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันเอง ซึ่งจะทำให้เสียวินัยในที่ประชุม การบริหารโดยมีการขออนุญาตที่จะพูด และต้องพูดกับประชาชนหรือผู้นำในการประชุมเท่านั้นจะช่วยให้ไม่เกิดการจับคู่ถกเถียง หรือทะเลาะกันได้

2.2.4 คอยตัดบทเข้าร่วมประชุมบางคนที่พูดววน เยิ่นเย้อ โดยทำอย่าง นุ่มนวลโดยไม่ให้เกิดอาการ “เสียน้ำ” เกิดขึ้น

2.2.5 เมื่ออภิปรายกันเสร็จเรียบร้อย ในแต่ละวาระประธานผู้นำใน การประชุมจะต้องทำการสรุปประเด็นสำคัญ ให้ผู้บันทึกการประชุมทำการเขียนลง บนกระดานเขียน (White Board) หรือแผ่นพลิก (Flip Chart) เพื่อให้สมาชิกในที่ประชุม มีความเข้าใจไปในทิศทางเดียวกัน

2.2.6 หากมีกิจกรรมที่ต้องดำเนินการต่อไปหลังจากการประชุมนี้ ประธานฯ จะต้องพิจารณาขอบหมายสั่งการด้วยความชัดเจนและยุติธรรม โดยทั้งมี รายละเอียดกิจกรรมกำหนดแล้วเสร็จ และตัวผู้รับผิดชอบ

2.2.7 ประธานฯ ทำหน้าที่เป็นกรรมการตัดสินให้ความยุติธรรม และ ดูแลให้การประชุมเป็นไปโดยราบรื่น บรรยากาศที่ดี

2.3 ช่วงปิดการประชุมประธานหรือผู้นำในการประชุมจะต้องดำเนินการ ดังต่อไปนี้

2.3.1 ก่อนปิดการประชุมทุกครั้ง ประธานหรือผู้นำในการประชุมควร สรุปผลแสดงพลังความคิดเห็นตามหัวข้อที่กำหนด ก่อนการตัดสินใจ หรือมอบหมายกิจกรรม

2.3.2 ปิดการประชุมให้ตรงตามกำหนดเวลาที่แจ้งไว้แล้วอย่าง เสร็จครัด

2.3.3 หากมีการนัดหมายประชุมครั้งต่อไปก็ให้นำนัดหมายกันในครั้งนี้ เลย และขอบคุณผู้เข้าร่วมประชุมทุกคน

3. การประเมินผลการประชุม ภายหลังจากที่ได้เสร็จสิ้นการประชุมแต่ละครั้งควร ทำการประเมินผลการประชุม โดยใช้แบบประเมินที่ร่วมกันจัดทำขึ้น อาจเป็นแบบทดสอบ หรือแบบสอบถามก็ได้

4. ประโยชน์ที่ได้จากการนำมาประชุมที่ดี ในการประชุมระดมพลังหรือ การประชุมหลายรูปแบบ ถ้ามีผู้นำในการประชุมที่ดี ก็จะทำให้การประชุมประสบผลสำเร็จ และเกิดประโยชน์ตามจุดประสงค์ของการประชุม ประโยชน์จากการประชุมที่ดีสรุปได้ ดังนี้

4.1 ประหยัดเวลาและได้ผลสรุปที่ดี ผู้นำที่ดีจะช่วยลดการขัดแย้งและ ความเห็นที่ไม่ลงรอยกัน การนำเสนอหัวข้อการประชุมเพื่อนำรูปแบบวิธีคิดให้ผู้เข้าร่วม ประชุมคิดระดมพลัง ซึ่งแต่ละคนที่คิดอาจมีความแตกต่างกัน แลกเปลี่ยนความคิดเห็นได้ ข้อสรุป โดยผู้นำในที่ประชุมจะเป็นผู้สรุปความคิด จะเป็นข้อสรุปที่ทรงคุณค่าและจะเป็น

การประหยัดเวลา

4.2 สร้างความกระตือรือร้นและสร้างเสริมพลังความร่วมมือ การประชุมที่มีประสิทธิผลวิธีการหนึ่งที่ผู้ร่วมประชุมได้มีโอกาสเรียนรู้ร่วมกัน ในเรื่องพลังความคิดสร้างสรรค์ การคิดวิเคราะห์และการตัดสินใจ รวมถึงการแก้ปัญหาต่างๆ และยังทำให้เกิดกระบวนการทำงานอย่างเป็นระบบ จึงเกิดความกระตือรือร้นต่อการที่จะได้รับการพัฒนาการเหล่านั้น โดยเฉพาะผู้นำการประชุมที่สามารถนำการประชุมได้อย่างมีประสิทธิภาพผู้ร่วมประชุมก็จะเต็มใจเข้าร่วมประชุมและให้ความร่วมมือในทุกวิธีการที่จะนำความรู้ที่ได้จากการพัฒนาไปปฏิบัติ

4.3 เป็นการระดมความคิด การระดมพลังสร้างสรรค์พลังความคิดของผู้เข้าร่วมประชุมจะถูกเสนอต่อที่ประชุม หรือไม่ก็อยู่กับบทบาทของผู้นำการประชุมเป็นสำคัญ หากปล่อยให้บุคคลเพียง 2-3 คน ยึดที่ประชุมเป็นเวทีว่าได้แล้ว คนอื่นๆ อาจจะลดความสนใจจากการร่วมกันคิดไปได้ พลังความคิดอาจเริ่มจากคนใดคนหนึ่ง หรืออาจจุดประกายพลังความคิดสร้างสรรค์ใหม่ ที่ต่อเนื่องต่อไปได้อีก

4.4 การทำงานเป็นทีม การเข้าร่วมประชุมในทางจิตวิทยา ถือได้ว่าเป็นการตอกย้ำลักษณะขององค์กร ในลักษณะของการเป็นทีมเดียวกัน (Group Identity) ทำให้เกิดพลังความสามัคคีและความรักองค์กร เมื่อให้รับมอบหมายให้รับผิดชอบในภารกิจที่สำคัญ ความภูมิใจที่จะเกิดกับทุก ๆ คนที่อยู่ในขณะทำงานนั้น

4.5 สถานการณ์สร้างผู้นำ ในการประชุมที่มีประสิทธิผล เราจะได้มีโอกาสเห็นแววของผู้นำในรุ่นต่อ ๆ ไป และก็จะค่อย ๆ เกิดการยอมรับซึ่งกันและกัน ไปโดยอัตโนมัติ

สรุปหน้าที่หลักของผู้นำการประชุม มีดังนี้

เตรียมการประชุม ดำเนินการประชุมและสรุป สร้างบรรยากาศในการประชุมเพื่อคลายความตึงเครียดของผู้เข้าร่วมประชุม ควบคุมขั้นตอนและเวลาในการดำเนินงานการประชุมให้เป็นไปตามกระบวนการและความเหมาะสม (เวลายืดหยุ่นได้ตามสถานการณ์)

5. การเป็นผู้เข้าร่วมประชุมที่ดี ก่อนการเข้าร่วมประชุมทุกครั้ง สมาชิกผู้เข้าร่วมประชุมจะต้องเตรียมตัว โดยศึกษาถึงวัตถุประสงค์และวาระการประชุม พร้อมทั้งจัดเตรียมรายละเอียดเพิ่มเติมหรือคิดวิเคราะห์ตามวาระต่างๆ ไว้ล่วงหน้า สิ่งสำหรับผู้ร่วมประชุม

จะต้องตระหนักไว้ตลอดเวลา คือ กติกาและมารยาทในการประชุม ซึ่งมีประเด็นที่สำคัญหรือเรียกบัญญัติ 10 ประการ ดังนี้

- 5.1 ต้องเข้าร่วมประชุมให้ทันเวลา
 - 5.2 ต้องนำสำเนาการประชุมครั้งที่แล้วและกำหนดการประชุมในครั้งใหม่ พร้อมทั้งเอกสารประกอบติดตัวแล้วมาเข้าร่วมประชุมทุกครั้ง
 - 5.3 ถ้ามาก่อนถึงเวลาที่รอในห้องประชุม ไม่ควรมีการเดินเข้าออกถ้าไม่จำเป็น เพราะจะทำการประชุมเริ่ม ได้ยาก
 - 5.4 เมื่อต้องการพูดชี้แจงควรยกมือขออนุญาตต่อประธานในที่ประชุม เมื่อได้รับแล้วจึงค่อยพูด
 - 5.5 อภิปรายชี้แจงในที่ประชุมด้วยวาจาสุภาพไม่ก้าวร้าว มีใจความกระชับ ชัดเจนและมีเหตุผลเสมอ
 - 5.6 การนำเสนอ การอภิปรายและชี้แจงทุกครั้งจะเป็นการเสนอต่อประธานในที่ประชุม จึง ไม่ควรมีการจับกลุ่มคุยกันเองเป็นทวีภาคีซ้อนขึ้นในที่ประชุมนั้น การจับกลุ่มอภิปรายกันเอง นอกจากจะไม่ให้เกียรติต่อประธานหรือผู้นำการประชุมแล้วยังเป็น ความสูญเสียความต่อเนื่องของหัวข้อประชุมอยู่นั้นอีกด้วย
 - 5.7 การรักษาความลับจากที่ประชุมไว้ไม่ให้แพร่งพรายออกไปเพราะ ผู้มีสิทธิอำนาจต่อการเปิดเผยผลประชุม น่าจะอยู่ที่ตัวประธานเป็นสำคัญ
 - 5.8 ไม่นำเครื่องมือสื่อสารใด ๆ เช่น โทรศัพท์มือถือ วิทยุสื่อสาร ที่มีเสียงดัง เข้าไปในที่ประชุม เพราะจะส่งผลกระทบต่อที่ประชุมและถือได้ว่าไม่เคารพต่อที่ประชุมอีกด้วย
 - 5.9 มีความพยายามที่จะเข้าร่วมกันคิดวิเคราะห์หลากหลายและหาทาง แก้ไขปัญหา รวมถึงความกล้าที่จะนำเสนอและตัดสินใจต่อที่ประชุม
 - 5.10 หากที่ประชุมมีมติด้วยเสียงส่วนใหญ่ ที่จะปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง แม้เราไม่เห็นด้วยแต่ต้องรับไปปฏิบัติ เนื่องจากเราอยู่ในทีมงานเดียวกันและองค์กรเดียวกัน
6. ข้อควรปฏิบัติของผู้จัดบันทึกผลการประชุมระดมพลังสร้างสรรค์
- 6.1 หลีกเลี่ยงการอัดเทปทุกชนิดให้มากที่สุด เพราะนอกจากจะมีเสียง กลไกของเครื่องอัดเทปดังรบกวนที่ประชุมแล้ว ยังทำให้ผู้เข้าร่วมประชุมไม่กล้าแสดงออก หรือวิจารณ์อย่างตรงไปตรงมา
 - 6.2 รายงานการประชุมต้องเที่ยงตรง ถูกต้องตามความเป็นจริงไม่มีการลำเอียงหรือเอนเอียงไปเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

6.3 ถ้าไม่แน่ใจในข้อสรุปหรือบันทึกลงในรายการประชุมก็ควรปรึกษาหารือกับประธานที่ประชุมเสียก่อน ไม่ควรสรุปตามความเข้าใจของตนเอง และห้ามมิให้นำข้อสรุปอื่น ๆ ที่ไม่ได้มาจากที่ประชุมนั้นเพิ่มเติมลงในรายการประชุม

6.4 จัดทำและแจกจ่ายรายงานการประชุมโดยเร็วที่สุด ถ้าสามารถทำได้ภายในเวลา 48 ชั่วโมง ภายหลังจากประชุมยิ่งดี จะให้ผู้เข้าร่วมการประชุมรู้สึกที่ดีและเกิดความประทับใจว่างานทุกชิ้นที่แต่ละคนได้รับมอบหมายจากที่ประชุม จะต้องทำอย่างดีที่สุดด้วยเช่นกัน

กล่าวโดยสรุป การวิจัยครั้งนี้โดยผู้วิจัยได้นำเทคนิคการระดมพลังสร้างสรรค์ (AIC) มาใช้ โดยการประชุมวางแผนแก้ปัญหา และพัฒนาประกันคุณภาพการศึกษา โดยร่วมประชุมปฏิบัติมอบหมายให้บุคลากรในโรงเรียน ได้ร่วมปฏิบัติ และกำกับติดตามการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

การนิเทศ

1. ความหมายของการนิเทศ

อำภา บุญช่วย (2537 : 110) กล่าวว่า การนิเทศในโรงเรียน หมายถึง ความพยายามทุกสิ่งทุกอย่างของผู้ที่อยู่ในโรงเรียนตั้งแต่ผู้บริหารลงไป ในอันที่จะปรับปรุงส่งเสริมประสิทธิภาพในการเรียนการสอนภายในโรงเรียนให้ดีขึ้น ทำให้เกิดการเพิ่มพลังในการปฏิบัติงานของครู รวมทั้งทำให้ครูเกิดความก้าวหน้าในวิชาชีพและเกิดผลในขั้นสุดท้าย คือ การศึกษาของเด็กให้ก้าวหน้าไปอย่างมีประสิทธิภาพ การนิเทศในโรงเรียน เป็นการนิเทศโดยบุคลากรภายในโรงเรียนเอง ผู้นิเทศ ได้แก่ ครูใหญ่ ผู้ช่วยครูใหญ่ หัวหน้าหมวดหรือหัวหน้าสาขาวิชาและหัวหน้าฝ่ายต่าง ๆ ที่โรงเรียนแต่งตั้งขึ้น

จรีพร ยอดอินทร์ (2547 : 25) กล่าวว่า การนิเทศภายใน หมายถึง การร่วมมือกันปฏิบัติ ร่วมกันหาวิธีแก้ไขปัญหาและร่วมกันส่งเสริมสนับสนุนพัฒนางานให้มีคุณภาพดียิ่งขึ้นระหว่างบุคลากรครูในโรงเรียนกับผู้บริหาร โดยอาจใช้วิธีการประชุมหรือพูดคุยกันในระยะเวลาสั้น ๆ

ประวี งามมาก (2547 : 60) กล่าวว่า การนิเทศภายใน เป็นกระบวนการให้คำปรึกษา แนะนำ แบบเพื่อนช่วยเพื่อนและการมีส่วนร่วม ระหว่างผู้บริหารกับกลุ่มผู้ร่วมศึกษาค้นคว้า เพื่อเพิ่มพูนความเข้าใจและความสามารถเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงาน

ดังนั้น การนิเทศ จึงหมายถึง การดำเนินให้เกิดการปรับปรุง วิธีการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพโดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทางการค้นหาเป็นผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนา

2. หลักการนิเทศภายในโรงเรียน

การนิเทศภายในโรงเรียนจะดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพได้นั้น ต้องอาศัยหลักการนิเทศ ซึ่งมีนักการศึกษาได้ให้หลักการนิเทศภายในโรงเรียนไว้ ดังนี้
วนิดา กุลสุวรรณ (2545 : 17) กล่าวว่า หลักการของการนิเทศที่ดี สิ่งสำคัญประการแรกนั้นจำเป็นจะต้องเข้าใจและแยกให้ออกว่างานใดเป็นงานนิเทศ งานใดเป็นงานบริหาร จะทำให้ปริมาณของงานที่จะต้องทำการนิเทศมีน้อยลง ผู้บริหารย่อมจะสามารถทุ่มเทความพยายามไปสู่งานนิเทศได้อย่างเต็มที่

สังค์ อุทรานันท์ (2530 : 120) หลักการสำคัญสำหรับการนิเทศภายในโรงเรียนจะต้องยึดหลักการสำคัญ ดังต่อไปนี้

1. ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องถือว่าการนิเทศการศึกษาเป็นงานในความรับผิดชอบของผู้บริหารโรงเรียนโดยตรง สำหรับการดำเนินการนิเทศนั้น ผู้บริหารอาจจะดำเนินการเองหรือมอบหมายให้ผู้อื่นดำเนินการแทนก็ได้
2. การนิเทศภายในโรงเรียนจะสำเร็จลงได้ต้องอาศัยความร่วมมือจากทั้ง 3 ฝ่ายคือ ฝ่ายผู้บริหาร ผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ หากขาดความร่วมมือจากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งการนิเทศก็จะไม่มีโอกาสพบกับความสำเร็จได้
3. จะต้องตระหนักถึงความเข้าใจว่าการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนนั้นเป็นการทำงานร่วมกัน เพื่อช่วยพัฒนาเพื่อนร่วมงานให้มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานสูงขึ้น การนิเทศไม่ใช่เป็นการบังคับ ชูเชิงหรือคอยจับผิดแต่ประการใด
4. บุคลากรในโรงเรียนต้องมีการยอมรับและให้เกียรติซึ่งกันและกันในสภาพความเป็นจริงแล้วไม่มีใครจะมีความเชี่ยวชาญในทุก ๆ ด้าน ดังนั้น จึงน่าจะได้แลกเปลี่ยนและถ่ายทอดความเชี่ยวชาญให้แก่เพื่อนร่วมงานเพื่อให้ทุกคนในหน่วยงานมีความรู้ความสามารถสูงขึ้น
5. การนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียน จะต้องเกิดขึ้นจากความจำเป็นในการแก้ปัญหาหรือสนองความต้องการในการยกระดับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน
6. การเสริมสร้างกำลังใจของผู้บริหารจะมีผลโดยตรงต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้ปฏิบัติงาน ดังนั้น จึงถือว่าการสร้างเสริมกำลังใจของผู้บริหารจะส่งผลต่อ

ความสัมฤทธิ์ผลของการนิเทศภายในโรงเรียนด้วย

ชาญชัย อาจินสมาจารย์ (2525 : 14) ได้ให้หลักการนิเทศการศึกษาที่ดีไว้ดังนี้

1. การนิเทศการศึกษาจะต้องสัมพันธ์กับการบริหาร
2. การนิเทศการศึกษาควรตั้งอยู่บนพื้นฐานของปรัชญา
3. การนิเทศการศึกษาควรเป็นวิทยาศาสตร์
4. การนิเทศการศึกษาควรเป็นประชาธิปไตย
5. การนิเทศการศึกษาควรเป็นการสร้างสรรค์
6. การนิเทศการศึกษาควรส่งเสริมความเจริญก้าวหน้า
7. การนิเทศการศึกษาควรเป็นวิชาชีพ

ดังนั้น หลักการนิเทศในโรงเรียนจำเป็นจะต้องเข้าใจและแยกให้ออกว่า งานใดเป็นงานนิเทศ งานใดเป็นงานบริหารและต้องได้รับความร่วมมือทั้ง 3 ฝ่ายคือ ผู้บริหาร ผู้นิเทศ และผู้รับการนิเทศ โดยสร้างความตระหนักและเห็นความสำคัญของการนิเทศต่อผู้เกี่ยวข้อง มีความเป็นประชาธิปไตยและสร้างสรรค์ ควรส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าในวิชาชีพให้เกิดประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอนอย่างแท้จริง

3. ความจำเป็นในการนิเทศภายในโรงเรียน

สังัด อุทรานันท์ (2530 : 116 - 117) กล่าวว่าความจำเป็นในการนิเทศภายในโรงเรียนมีความสำคัญและจำเป็นยิ่งขึ้นด้วยเหตุผลต่อไปนี้คือ

1. ศึกษานิเทศก์โดยตำแหน่งมีความจำกัด จึงไม่สามารถสนองความต้องการทางการนิเทศการศึกษาของโรงเรียนต่าง ๆ ได้ทั่วถึง
2. สภาพปัญหาและความต้องการของโรงเรียนแต่ละแห่งไม่เหมือนกัน จึงเป็นเรื่องที่ยากที่ศึกษานิเทศก์ที่อยู่ภายนอกจะรู้สภาพปัญหา และความต้องการที่แท้จริงของโรงเรียนได้ การสนองความต้องการจึงเป็นไปได้ยาก
3. ในสภาพปัญหาบุคลากรในโรงเรียนส่วนใหญ่มีความรู้ความสามารถเพียงพอและบางคนยังมีความชำนาญในเฉพาะสาขาวิชาอีกด้วย จึงสมควรจะให้ทรัพยากรเหล่านี้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุดและยังเป็นการสร้างการยอมรับซึ่งกันและกันอีกด้วย
4. เป็นการสอดคล้องกับปรัชญา หลักการ และวิธีการของการนิเทศสมัยใหม่ที่สุด ซึ่งการนิเทศมักจะเกิดขึ้นโดยความร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ไม่ใช่จะต้องมีคนมาคอยชี้แนะให้ทำงานอยู่ตลอดเวลา

จอร์จ ยอคอินทร์ (2547 : 26) กล่าวถึง ความจำเป็นในการนิเทศภายในว่า การนิเทศภายในมีความจำเป็นมากในการพัฒนาคุณภาพการปฏิบัติงานหรือการพัฒนา กิจกรรมการเรียนการสอนของครู เพราะเป็นวิธีการที่ครูจะได้ทราบว่า มีปัญหาอะไรเกิดขึ้นและจะแก้ อย่างไร เมื่อมีการนิเทศภายในจะทำให้ครูมีขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานมากขึ้น เป็นการสร้างความมั่นใจให้กับครูในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

ประวี งามมาก (2547 : 61) กล่าวว่า การปฏิบัติงานใด ๆ ก็ตาม โดยธรรมชาติ มักจะมีปัญหาเกิดขึ้น หากเป็นหน่วยงานใหญ่ปัญหาย่อมมีมากขึ้นและแตกต่างกัน เช่น โรงเรียนซึ่งประกอบด้วยครูและนักเรียนซึ่งมีพื้นฐานที่ต่างกัน เพื่อเป็นการป้องกันและแก้ไข ปัญหาต่าง ๆ ให้ลดน้อยลงอีกวิธีหนึ่ง คือ การนิเทศภายใน

ดังนั้น ความจำเป็นในการนิเทศจึงเกิดขึ้นเพื่อให้มีการพัฒนาการเรียนการสอนและ เกิดการร่วมมือในการแก้ปัญหา โดยมุ่งเน้นให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ตามความต้องการของ โรงเรียน

4. ขอบข่ายของการนิเทศภายในโรงเรียน

Harris (1985 : 10-12) ได้เสนอขอบข่ายของการนิเทศไว้ 10 ประการ ดังนี้

1. การพัฒนาหลักสูตร (Developing curriculum) คือ การออกแบบหรือปรับปรุงหลักสูตรที่จะนำมาใช้ โดยคำนึงถึง บุคลากร เวลา สถานที่และเทคนิควิธีการสอน ต่าง ๆ รวมทั้งการจัดทำคู่มือการใช้หลักสูตร การจัดตั้งมาตรฐานทางวิชาการพัฒนา แผนการเรียนการสอนและบทเรียน

2. การจัดระบบการเรียนการสอน (Organizing for instruction) คือ การจัดทำแผนงานเพื่อนำหลักสูตรไปใช้ในส่วนที่เกี่ยวกับบุคลากร อาคารสถานที่และวัสดุ อุปกรณ์ข้อบ่งชี้ของงานนี้ ได้แก่ การจัดชั้นเรียน การจัดตารางสอน การจัดกิจกรรมการเรียน การสอนและการจัดครูเข้าสอน

3. การบริหารบุคลากร (Providing staff) คือ การสรรหา การคัดเลือก การมอบหมายงานให้เหมาะสมกับความรู้ความสามารถของบุคลากร

4. การจัดสิ่งอำนวยความสะดวก (Providing facilities) คือ การวางแผน จัดเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่ครูผู้สอนอย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งจัดหาอาคารเรียน อาคารประกอบต่าง ๆ ให้เหมาะสม

5. การจัดหาวัสดุอุปกรณ์ (Providing materials) คือการตรวจและเลือกวัสดุอุปกรณ์ การสอนที่จะนำมาใช้ให้เกิดประสิทธิภาพต่อการจัดการเรียนการสอน

6. การศึกษาอบรมครูประจำการ (Arranging for inservice education) คือ การจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้ครูมีความรู้ความก้าวหน้าและเลื่อนวิทยฐานะสูงขึ้น

7. การจัดปฐมนิเทศครูใหม่ (Orienting new staff members) คือ การให้ข้อมูลข่าวสารที่จำเป็น และความเข้าใจในการปฏิบัติงานของครูใหม่

8. การจัดบริการพิเศษแก่ครู (Relating special services) คือ การจัดบริการแก่ครูเพื่อสนองจุดมุ่งหมายหลักของการสอนในโรงเรียน

9. การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน (Developing public relations) โดยการใช้การเรียนการสอนเป็นสื่อ เช่น การให้ข่าว การขอความร่วมมือ การหลีกเลี่ยงความขัดแย้งต่าง ๆ

10. การประเมินผลการสอน (Evaluation) การวางแผนจัดระบบประเมินผลการปฏิบัติกิจกรรมในทุกด้านที่เกี่ยวกับการเรียนการสอน

ดังนั้น จุดมุ่งหมายของการนิเทศจึงเป็นความช่วยเหลือ สนับสนุน แก้ไข ปรับปรุงวิธีการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด รวมทั้งเป็นการพัฒนาทักษะสร้างขวัญกำลังใจให้ครูผู้สอนเป็นสำคัญ

5. จุดมุ่งหมายของการนิเทศภายในโรงเรียน

การดำเนินงานใด ๆ ก็ตามย่อมมีการกำหนดจุดมุ่งหมายที่แน่นอนไว้ เพื่อให้ผู้ปฏิบัติจะได้ทราบแน่นอนว่าจะต้องทำสิ่งใด เพื่อให้เกิดผลอย่างไร การนิเทศการศึกษา ก็เช่นเดียวกัน จำเป็นต้องมีจุดมุ่งหมาย มีนักวิชาการได้แสดงความเห็นไว้ต่างกัน ดังนี้

อนек ส่งแสง (2540 : 36) กล่าวถึงความมุ่งหมายของการนิเทศภายในโรงเรียนโดยทั่วไป มีดังต่อไปนี้

1. เพื่อช่วยเหลือ สนับสนุน ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน พัฒนาปรับปรุงขบวนการเพื่อให้มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลทางการเรียนของนักเรียน
2. เพื่อช่วยเหลือครูผู้สอนให้เข้าใจหลักสูตรและโครงสร้างของหลักสูตรในแต่ละระดับชั้น สามารถนำไปจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับผู้เรียน
3. เพื่อพัฒนาบุคลากรในการประชุม อบรม สัมมนาและปฏิบัติการ เพิ่มพูนความรู้และทักษะอยู่เสมอ

4. เพื่อส่งเสริมขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของครูให้มีส่วนร่วมในการวางแผนการเรียนการสอน เห็นความสำคัญของการทำงานร่วมกันเป็นทีม เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการศึกษา

5. เพื่อช่วยแก้ไขปัญหาลึกเกี่ยวกับการเรียนการสอน การปรับตัวของครูผู้สอนและนักเรียน เช่น การทำการศึกษารายกรณีสำหรับเด็กที่มีปัญหา จัดการแนะแนวในโรงเรียนอบรมความประพฤติ จัดบรรยากาศทางการเรียน เป็นต้น

จूरिพร ยอดอินทร์ (2547 : 27) สรุปว่า จุดมุ่งหมายของการนิเทศ คือ

1. เพื่อช่วยให้ครูอาจารย์ทราบถึงสภาพปัจจุบัน ปัญหา ความต้องการของโรงเรียนเพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผนการพัฒนาการบริหารและวิชาการ

2. เพื่อให้ครูอาจารย์สามารถจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับนักเรียนได้อย่างถูกต้องตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

3. เพื่อให้ครูตระหนักถึงปัญหาเกี่ยวกับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้สามารถแก้ไขปัญหานั้นได้

4. เพื่อสนับสนุน ส่งเสริม สร้างขวัญและกำลังใจให้กับครูผู้สอน

5. เพื่อมุ่งให้เกิดความร่วมมือและประสานงานกันเป็นอย่างดีภายในระบบงานของโรงเรียน

6. เพื่อควบคุมมาตรฐานและพัฒนางานด้านการสอนให้มีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น โดยเฉพาะการก้าวเข้าสู่ระบบการประกันคุณภาพการศึกษาในปัจจุบัน

กล่าวโดยรวม การนิเทศภายในโรงเรียน เป็นการส่งเสริม สนับสนุนและพัฒนาการจัดระบบการเรียนการสอน วัสดุอุปกรณ์ สื่อ เทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการศึกษา ส่งเสริมและรักษามาตรฐานการศึกษา รวมทั้งสร้างความสัมพันธ์กับผู้เกี่ยวข้อง สร้างขวัญและกำลังใจ ช่วยแก้ปัญหาในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน มีการประเมินการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ

6. กระบวนการนิเทศภายในโรงเรียน

สงัด อุทรานันท์ (2530 : 84 - 85) ได้เสนอกระบวนการนิเทศการศึกษาโดยใช้ชื่อว่า "RIDRE" เข้ามาใช้ในการนิเทศการศึกษาและการนิเทศภายในโรงเรียน เพื่อให้สอดคล้องกับสังคมไทยว่ามี 5 ขั้นตอน ประกอบด้วยขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 วางแผนการนิเทศ (Planning – P) เป็นขั้นที่ผู้นิเทศได้รับการนิเทศ จะทำการปรึกษาหารือเพื่อให้ได้มาซึ่งปัญหา และความจำเป็นที่จะต้องมีการนิเทศ รวมทั้งวางแผนถึงขั้นตอนของการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการนิเทศที่จำกัดขึ้นอีกด้วย

ขั้นที่ 2 ให้ความรู้ความเข้าใจในการทำงาน (Informing – I) เป็นขั้นตอน ให้ความรู้ความเข้าใจถึงสิ่งที่จะดำเนินการว่า ต้องอาศัยความรู้ความสามารถอย่างไรบ้าง ขั้นนี้ จำเป็นทุกครั้งสำหรับการเริ่มงานนิเทศที่จัดใหม่ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องใดก็ตาม

ขั้นที่ 3 การลงมือปฏิบัติ (Doing – D) ประกอบด้วยการปฏิบัติงาน 3 ลักษณะ คือ การปฏิบัติของผู้รับการนิเทศ การปฏิบัติงานของผู้ให้การนิเทศและการปฏิบัติงานของผู้สนับสนุนซึ่งรวมถึงวัสดุอุปกรณ์เครื่องมือต่าง ๆ ที่จะช่วยให้การปฏิบัติงานเป็นไปอย่างได้ผล

ขั้นที่ 4 การเสริมสร้างกำลังใจ (Reinforcing – R) เป็นขั้นตอนการเสริมกำลังใจของผู้บริหารเพื่อให้ผู้รับการนิเทศมีความมั่นใจ และบังเกิดความพึงพอใจ

ขั้นที่ 5 การประเมินผลนิเทศ (Evaluation – E) การดำเนินการผลการผลิต กระบวนการแต่ละปีจัยป้อนเข้า โดยให้ความสำคัญมากที่สุด ในผลผลิตกระบวนการทำงาน และป้อนเข้าตามลำดับ

รชนีษ์ พรรตพานิช (2533 : 8-10) ได้อธิบายเกี่ยวกับกระบวนการนิเทศ ไว้ดังนี้

1. กระบวนการนิเทศแบบวิทยาศาสตร์ เป็นการนิเทศที่นำกระบวนการแสวงหาความจริงและกระบวนการแก้ไขปัญหาตามวิธีการทางวิทยาศาสตร์มาใช้ในกระบวนการนิเทศซึ่งมี 6 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 การสำรวจปัญหาและวิเคราะห์หาสาเหตุ ประกอบด้วยรายละเอียดดังต่อไปนี้ ศึกษาความมุ่งหมายของบทเรียนหรืองานนั้น ๆ ศึกษาผลการวิจัย การประเมินผลที่เกี่ยวข้อง ศึกษาการดำเนินงาน ระดมสมองเพื่อวิเคราะห์หาสาเหตุ ใช้ข้อมูลสรุปสาเหตุที่สำคัญ

ขั้นตอนที่ 2 ลำดับความสำคัญโดยคำนึงถึงจุดมุ่งหมายและผลที่จะเกิดขึ้น

ขั้นตอนที่ 3 ตั้งจุดมุ่งหมายในการแก้ปัญหาที่เหลือให้มีความชัดเจน

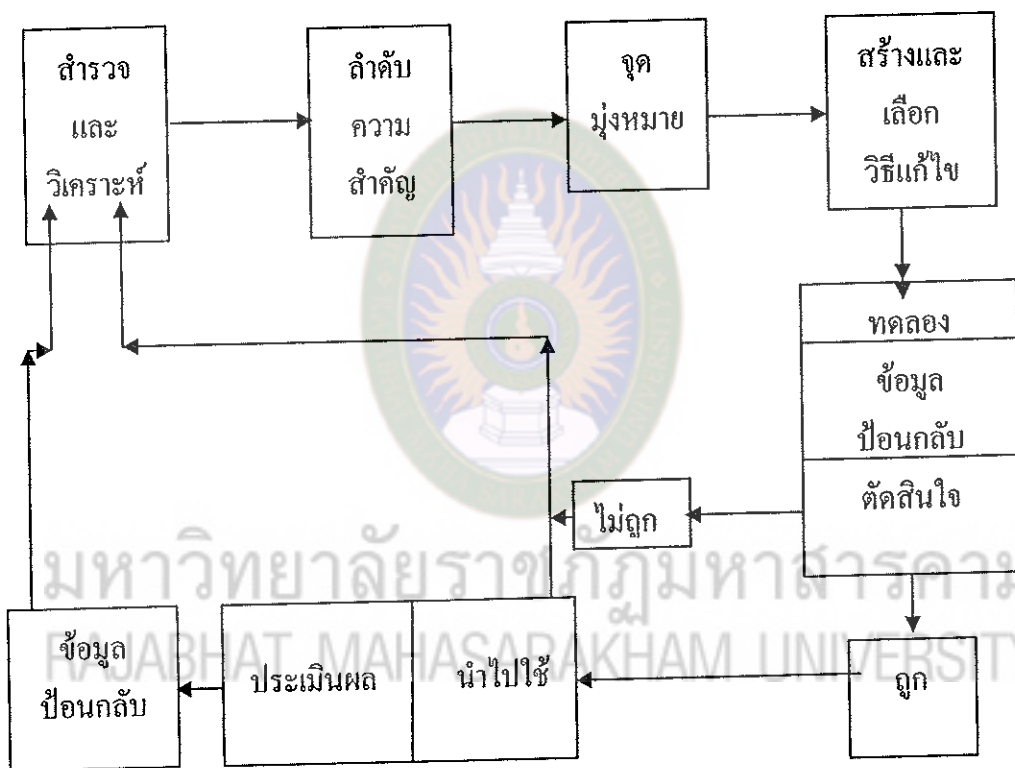
ขั้นตอนที่ 4 ระดมสมองหาวิธีแก้ไขและเลือกวิธีที่สมาชิกส่วนใหญ่

เห็นว่าได้ผล

ขั้นตอนที่ 5 ทดลองนำวิธีที่เลือกแล้วไปวางแผนและทดลองและสรุปผลการทดลองเพื่อตัดสินใจ

ขั้นตอนที่ 6 นำไปใช้และประเมินผล เพื่อจะได้ข้อมูลป้อนกลับไปสู่การดำเนินงานครั้งต่อไป

ขั้นตอนการนิเทศแบบวิทยาศาสตร์ 6 ขั้นตอน ตามที่รัชনী พรหมพานิช ได้อธิบายไว้ข้างต้นนั้น เพื่อให้กระบวนการนิเทศแบบวิทยาศาสตร์ 6 ขั้นตอนดังกล่าว มีความเข้าใจยิ่งขึ้น อาจจะแสดงให้เห็นเข้าใจได้ง่ายขึ้น ดูตามรูปแผนภูมิที่ 1

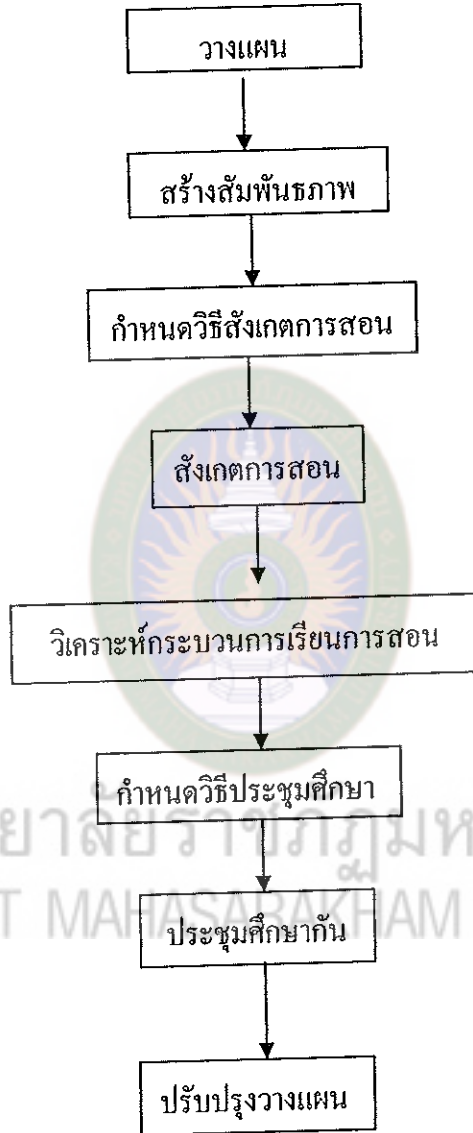
แผนภูมิที่ 1 กระบวนการนิเทศแบบวิทยาศาสตร์

ที่มา : (รัชনী พรหมพานิช. 2533 : 10)

2. กระบวนการนิเทศแบบคลินิก (Clinical Supervision) เป็นการนิเทศเพื่อปรับปรุงพฤติกรรมกรรมการสอนของครูในห้องเรียน ซึ่งจะเป็นผลการเรียนของนักเรียนด้วยโดยอาศัยกระบวนการสังเกตในห้องเรียน แล้วใช้ข้อมูลป้อนกลับ (Feedback) เพื่อปรับปรุงการสอนของตนเองและปรับปรุงการนิเทศ การนิเทศแบบนี้ใช้การวิเคราะห์ข้อมูล

และความสัมพันธ์ระหว่างครูกับอาจารย์นิเทศเป็นพื้นฐาน

โกลด์แฮมเมอร์ (Goldhammer) ผู้ให้ความคิดเกี่ยวกับการนิเทศแบบคลินิกเป็นคนแรก ได้วางขั้นตอนแบบคลินิกไว้ 8 ขั้นตอน ดูแผนภูมิที่ 2

แผนภูมิที่ 2 กระบวนการนิเทศแบบคลินิก

ที่มา : (รัชนีย์ พรรตพานิช. 2533 : 11)

ขั้นตอนที่ 1 สร้างความสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้นิเทศ เพื่อให้ครูเข้าใจการนิเทศแบบคลินิก และเริ่มนำครูเข้าสู่การนิเทศตนเอง

ขั้นตอนที่ 2 วางแผน ผู้นิเทศกับครูวางแผนการสอนร่วมกันตั้งแต่

การกำหนดผลที่จะได้รับ ปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้น สื่อและวิธีสอน กระบวนการเรียนรู้
วิธีการป้อนข้อมูลกลับตลอดจนการประเมินผล

ขั้นตอนที่ 3 กำหนดวิธีสังเกตการสอน ผู้นิเทศกับครูจะร่วมกัน
กำหนดวิธีการสังเกตและกำหนดหน้าที่กันให้เป็นที่เข้าใจ

ขั้นตอนที่ 4 สังเกตการสอน ทุกคนลงมือปฏิบัติการตามวิธีการที่
กำหนดกันไว้แล้ว เพื่อบันทึกเหตุการณ์ในห้องเรียน

ขั้นตอนที่ 5 วิเคราะห์กระบวนการเรียนการสอน ทั้งครูและผู้นิเทศจะ
นำข้อมูลที่ได้จากการสังเกตมาวิเคราะห์เหตุการณ์ที่ดำเนินไปในห้องเรียน โดยระยะแรก
ต่างคนต่างวิเคราะห์แล้วนำมาวิเคราะห์ร่วมกันอีกครั้งหนึ่งก็ได้

ขั้นตอนที่ 6 กำหนดวิธีการปรึกษา ครูและผู้นิเทศกำหนดกันร่วมกัน
ในการกำหนดวิธีการประชุมปรึกษา

ขั้นตอนที่ 7 การประชุมปรึกษา ผู้ร่วมงานอื่น ๆ สามารถเข้าร่วม
ประชุมปรึกษานี้ได้เพราะจะทำให้ได้ความคิดเห็นกว้างขวางยิ่งขึ้น

ขั้นตอนที่ 8 ปรับปรุงแผน ผลสรุปจากการวิเคราะห์ในการประชุม
ปรึกษากันนั้น ครูและผู้นิเทศจะใช้สำหรับทำแผนการปฏิบัติงานครั้งใหม่

จूरियัร ยอดอินทร์ (2547 : 28) กล่าวว่า การนิเทศภายในโรงเรียนเป็น
กระบวนการหนึ่งที่มีผลต่อการส่งเสริมความร่วมมือของบุคคลในโรงเรียน ในการปฏิบัติงาน
ให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น ซึ่งถ้าโรงเรียนหรือสถานศึกษาใดมีกระบวนการนิเทศภายในที่เป็นระบบ
การพัฒนา การปฏิบัติงานของบุคลากรของโรงเรียนหรือสถานศึกษานั้นก็จะบรรลุวัตถุประสงค์
ที่ได้กำหนดไว้

สุริยะ พิมพ์เลีย (2547 : 25) กล่าวว่า กระบวนการนิเทศภายในโรงเรียน
หมายถึง การจัดลำดับขั้นตอนการนิเทศการศึกษาโดยผู้บริหารหรือครูที่ได้รับมอบหมายจาก
ผู้บริหารโรงเรียน ซึ่งปกติจะมีการนิเทศ ดังนี้

1. การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการของโรงเรียน
2. การวางแผน กำหนดทางเลือกการดำเนินงานให้สอดคล้องกับสภาพ
ปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการของโรงเรียน
3. การสร้างสื่อและเครื่องมือ ตลอดจนการพัฒนาวิธีการต่าง ๆ ที่จะใช้ใน

การนิเทศ

4. การปฏิบัติ การนิเทศทางการศึกษา ได้แก่ การลงมือปฏิบัติตามแผนด้วย
สื่อและเครื่องมือที่พัฒนาขึ้น

5. การประเมินผลและรายงาน คือ การประเมินผลการปฏิบัติตามแผนของ
รูปแบบของกระบวนการนิเทศภายใน โรงเรียน มีลักษณะและขั้นตอนเดียวกันกับการนิเทศ
การศึกษาโดยทั่วไป

สรุปกระบวนการนิเทศประกอบด้วย

1. ขั้นเตรียมการนิเทศ
2. ขั้นการวางแผนการนิเทศ
3. ขั้นการปฏิบัติการนิเทศ
4. ขั้นการประเมินผลการนิเทศ

7. ผู้ทำหน้าที่นิเทศการศึกษา

ผู้เชี่ยวชาญทางการนิเทศได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับผู้นิเทศ ไว้ดังนี้

Adams & Dickey (1966 : 40) ได้แสดงทัศนะว่า ผู้นิเทศเป็นผู้ทำงาน
ร่วมกับคนอื่นเพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพการเรียนการสอนให้ดีขึ้น ชื่อที่เรียกอาจแตกต่างกัน
ตามภาระงาน เช่น ครูใหญ่ ผู้บริหารโรงเรียน ศึกษาธิการ หรือผู้ช่วยเหลือครู เพื่อเพิ่มพูน
ประสิทธิภาพการแนะนำกิจกรรมการเรียนแก่เด็ก

Lucio & McNeil (1971 : 19 ; อ้างอิงในคำสิงห์ เกษีสังข์. 2543 : 56)
กล่าวถึงผู้นิเทศ คือ ผู้ที่ได้รับฝึกอบรมทำหน้าที่นิเทศ มีความเข้าใจการเรียนการสอน
หลักสูตร วิธีการสอน เป็นผู้นำทางวิชาการโดยเฉพาะด้านการเรียนการสอน

ดังนั้น ผู้ทำหน้าที่นิเทศการศึกษา หมายถึง ผู้ทำหน้าที่ให้แนวทาง วิธีการ หลักการ
ทักษะปฏิบัติในการวัดผลประเมินผล การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เกิดประสิทธิภาพ

ซึ่งผู้วิจัยได้นำ “การนิเทศ” มาเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา
เพราะเห็นว่าเป็นการกำกับ ติดตามการปฏิบัติตามแผนในการพัฒนาคุณภาพศึกษาดังกล่าว

การศึกษาดูงาน

1. ความหมายของการศึกษาดูงาน

วิน เชื้อโพธิ์หัก (2537 : 78) กล่าวว่า การทัศนศึกษาเป็นเทคนิคการฝึกอบรมที่
นำผู้เข้าฝึกอบรมไปยังสถานที่ฝึกอบรมปกติ เพื่อศึกษาสภาพการณ์จริงๆด้วยตนเอง

เทคนิคนี้อาจใช้ได้กับการฝึกอบรมเพื่อพัฒนานักบริหาร หรือการฝึกอบรมอื่นซึ่งจำเป็นต้องอาศัยการศึกษาจากของจริงเพื่อให้ได้ประโยชน์มากขึ้น ระยะเวลาสำหรับการทัศนศึกษาอาจเพียง 2-3 ชั่วโมง หรืออาจจะนานกว่านั้นก็ได้ การทัศนศึกษาแม้ว่าจะทำให้ง่าย แต่ถ้าไม่วางแผนให้รอบคอบและไม่ควบคุมให้ดีก็จะไม่ให้ประโยชน์เต็มที่

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2539 : 28) กล่าวว่า การศึกษาดูงานนอกสถานที่ หมายถึง การนำคณะครูไปเยี่ยมชมสถานที่ต่าง ๆ นอกชุมชนหรือสถานศึกษาหรือแหล่งวิชาการ ตลอดจนสถานประกอบการต่าง ๆ การไปดูงานนอกสถานที่ อาจจะเป็นการเพิ่มพูนประสบการณ์ตรงให้แก่ครูมากที่สุด เพราะเป็นการเรียนรู้จากสภาพจริง ในการดูงานนอกสถานที่ การดำเนินงานระหว่างผู้นิเทศกับครูควรมีการวางแผนการดูงานนอกสถานที่ร่วมกัน และจะต้องมีการประเมินผลการดูงานนอกสถานที่แต่ละครั้งด้วย

บรรยง โดจินดา (2543 : 192-195) กล่าวว่า การศึกษาดูงานเป็นกระบวนการทางการศึกษาที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อเพิ่มมวลประสบการณ์แก่บุคลากรในหน่วยงานให้ได้รับความรู้ความเข้าใจ รับคำปรึกษา แนะนำหรือวิธีการ แนวทาง ตลอดจนรูปแบบต่าง ๆ ในการนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะกับสภาพของตนและหน่วยงาน เพื่อการปรับปรุงพัฒนางานให้เกิดประสิทธิภาพดียิ่งขึ้นและเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจแก่บุคลากรให้ได้มีสัมพันธภาพที่ดีทั้งกับบุคคลในหน่วยงานเดียวกันและหน่วยงานอื่น ๆ เพื่อให้เกิดวิสัยทัศน์กว้างไกล มองเห็นแนวทางและวิธีการที่จะส่งเสริมงานให้มีคุณภาพมากขึ้น โดยการศึกษาดูงานจะทำได้ทั้งกรณีบุคคลรายกลุ่ม ซึ่งลักษณะการศึกษาดูงานของบุคลากรอาจเกิดจากสาเหตุต่อไปนี้

1. การศึกษาดูงานที่บุคลากรยังไม่มีความรู้ ความเข้าใจ ความชำนาญในงานนั้นๆ เพียงแต่มีกิจกรรมหรือโครงการที่ต้องกระทำ จึงมีความจำเป็นต้องศึกษาดูงานจากหน่วยงานอื่นที่เคยดำเนินการมาแล้ว และบังเกิดผลดี โดยการศึกษาดูงานครบกระบวนการเพื่อนำมาปรับใช้ในหน่วยงาน

2. การศึกษาดูงานที่บุคลากรในหน่วยงานมีบทบาทหน้าที่รับผิดชอบและปฏิบัติงานนั้นมาแล้ว แต่ต้องมีความต้องการเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน โดยมุ่งปรับปรุงพัฒนางานให้ดียิ่งขึ้น ในลักษณะนี้หน่วยงานที่ไปศึกษาดูงานต้องเป็นหน่วยงานที่ประสบผลสำเร็จมาแล้วถือเป็นแบบอย่างได้

3. การศึกษาดูงานที่บุคลากรในหน่วยงานที่บุคลากรในหน่วยงานมีบทบาทหน้าที่รับผิดชอบและสามารถปฏิบัติได้ดีมีประสิทธิภาพ แต่ต้องการศึกษาดูงานที่มีลักษณะอย่างเดียวกันหรือคล้ายกันเพื่อเพิ่มคุณภาพให้ดียิ่งขึ้น

สรุป การศึกษาดูงานเป็นการนำผู้ที่มีความสนใจหรือผู้ที่รับผิดชอบไปศึกษา แหล่งเรียนรู้ที่มีความสัมพันธ์กับงานที่ตนรับผิดชอบ เพื่อเสริมความรู้ความสามารถ แล้วนำ ประสบการณ์ที่ได้พบเห็นมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนางานของตนเองและหน่วยงานให้มี ประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2. ขั้นตอนการศึกษาดูงาน

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2536 : 268) ได้กล่าวว่า การศึกษาดูงาน นอกสถานที่มี 3 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นเตรียมการ ได้แก่ เตรียมสถานที่ที่จะไปดูงาน เตรียมการเดินทาง ค่าใช้จ่าย อาหาร ที่พักและระเบียบที่เกี่ยวข้อง
2. ขั้นดำเนินการ ได้แก่ การเดินทางไปดูงาน ซึ่งควรจะได้พบทวนหรือ ชักซ้อมความเข้าใจเกี่ยวกับการไปดูงาน มารยาทและควมมีวินัยในการเดินทาง การแบ่งกลุ่ม รับผิดชอบสถานที่พักตลอดจนกำหนดการในการปฏิบัติระหว่างการศึกษาณสถานที่
3. ขั้นการรายงานผลและประเมินผล ได้แก่ การให้ผู้ไปดูงานทุกคนได้ รายงานผลการไปดูงานนอกสถานที่ว่าได้ผลตามวัตถุประสงค์ มีอุปสรรคปัญหาอะไรและมี ข้อคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะอะไรบ้าง

สนอง เครื่องมาก (2539 : 1221) กล่าวถึงการไปศึกษาดูงาน ดังนี้

1. หาข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่หรือสถาบันที่จะไปดู
2. มีการวางแผนไปดูงาน โดยกำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจน
3. มีการมอบหมายและแบ่งหน้าที่ดูงาน
4. ควรพิจารณาดูงานในท้องถิ่นใกล้เคียงก่อน
5. การไปดูงานควรเป็นไปด้วยความสมัครใจ
6. มีการประชุมเพื่อนำผลที่ได้มาวางแผนโครงการปฏิบัติ

สมคิด บางโม (2544 : 95) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการศึกษาดูงานไว้ดังนี้

- ขั้นที่ 1 ประสานกับแหล่งที่ดูงานในเรื่องวิธีการดูงานว่าควรทำอย่างไร
- ขั้นที่ 2 แบ่งกลุ่มรับผิดชอบการอบรม มอบหัวข้อที่จะศึกษาดูงานให้

รับผิดชอบ

ขั้นที่ 3 ไปศึกษาดูงานตามกำหนดเวลา

ขั้นที่ 4 เมื่อกลับมาแล้วแต่ละกลุ่มรายงานสรุปหัวข้อที่ดูงานพร้อมเสนอแนวคิดในการนำมาปรับปรุงใช้ในหน่วยงานของตนเองให้แก่ที่ประชุมผู้เข้ารับการฝึกอบรม

ขั้นที่ 5 ทำรายงานการศึกษาดูงานเสนอ

กล่าวโดยสรุปแล้ว การศึกษาดูงานมีขั้นตอนที่สำคัญ 3 ขั้นตอน คือ ขั้นเตรียมการ ขั้นดำเนินการและขั้นสรุป

บริบทโรงเรียนหนองหัวช้าง

1. สถานที่ตั้งโรงเรียนหนองหัวช้าง

โรงเรียนหนองหัวช้าง ตั้งอยู่บ้านหนองหัวช้าง หมู่ที่ 3 ตำบลกลางหมื่น อำเภอเมืองกาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ สังกัดกลุ่มเครือข่ายพัฒนาการศึกษาไป่งกลางก้าวหน้า สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ อยู่ในเขตการปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบลกลางหมื่น ตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 7 มิถุนายน 2497 เปิดสอนตั้งแต่ ระดับอนุบาล 1 ถึง ระดับประถมศึกษาปีที่ 6 มีเนื้อที่ 8 ไร่ 3 งาน มีเขตบริการ 3 หมู่บ้าน คือ

- 1.1 บ้านหนองหัวช้าง หมู่ที่ 3 ตำบลกลางหมื่น อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์
- 1.2 บ้านหัวนาคำ หมู่ที่ 4 ตำบลกลางหมื่น อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์
- 1.3 บ้านโคกอุดม หมู่ที่ 10 ตำบลกลางหมื่น อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์

2. ปรัชญา เรียนดี กีฬาเด่น เน้นคุณธรรม นำพัฒนาชุมชน

3. วิสัยทัศน์

โรงเรียนหนองหัวช้าง มุ่งมั่นจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียน ให้เป็นผู้ที่มีลักษณะที่พึงประสงค์ มีคุณภาพด้านความรู้ คุณธรรม ตลอดจนมีความเชื่อมั่นกล้าแสดงความคิดเห็น มีระเบียบวินัย สุขภาพสมบูรณ์แข็งแรง ทันสมัย ด้านเทคโนโลยี อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามของท้องถิ่น และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

4. พันธกิจ

- 4.1 จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้นักเรียนทุกคนด้วยรูปแบบและวิธีการที่เหมาะสม

4.2 ส่งเสริมให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาเพื่อมุ่งพัฒนาสู่มาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ

4.3 พัฒนาครู บุคลากรทางการศึกษา นักเรียน สื่อการสอนให้มีคุณภาพ

4.4 ส่งเสริมการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา หลักสูตรท้องถิ่น การวัดผล ประเมินผลให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ส่งเสริมพัฒนาการเรียนรู้โดยใช้เทคโนโลยี แหล่งเรียนรู้ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น

4.5 ส่งเสริมความเข้มแข็งชุมชนให้เกิดการอนุรักษ์ ภาษาไทย ภาษาล้าน และ วัฒนธรรมประเพณีของจังหวัด

4.6 ส่งเสริมและจัดกิจกรรมพัฒนาทางด้านกีฬา ศิลปะ การจัดสภาพแวดล้อม ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ มีความปลอดภัย ห่วงไกลยาเสพติด

4.7 จัดระบบการบริหาร จัดการโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน เน้นการมีส่วนร่วม และสร้างเครือข่ายกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

5. เป้าประสงค์

5.1 นักเรียนทุกคนได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึงและเสมอภาค จบการศึกษาตามที่หลักสูตรกำหนด

5.2 ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถ มีทักษะ สุขภาพอนามัย คุณธรรมจริยธรรม ตามมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ

5.3 โรงเรียนมีเครือข่ายมีความเข้มแข็งสามารถจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ตาม นโยบายและมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ

5.4 ผู้เรียนเกิดความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งเรียนรู้ และเทคโนโลยี ที่เหมาะสม

6. ยุทธศาสตร์

6.1 ประกันสิทธิและโอกาสในการได้รับการศึกษาภาคบังคับของประชากรตามวัย

6.2 ประกันคุณภาพการศึกษา

6.3 ประกันประสิทธิภาพการบริหารและการจัดการศึกษา

6.4 จัดกิจกรรมส่งเสริมการอนุรักษ์ สืบสานเอกลักษณ์ไทย ภูมิปัญญาไทยและ ภูมิปัญญาท้องถิ่น

7. อักษรย่อและสีประจำโรงเรียน

อักษรย่อของโรงเรียน คือ ห.ช. สีประจำโรงเรียน คือ สีฟ้า - สีเหลือง

8. ข้อมูลนักเรียน

ตารางที่ 5 แสดงการแบ่งระดับชั้นนักเรียนของโรงเรียนหนองหัวช้าง ปีการศึกษา 2551

ระดับชั้น	เพศ		รวม
	ชาย	หญิง	
อนุบาล 1	1	6	7
อนุบาล 2	4	2	6
รวม	5	8	13
ประถมศึกษาปีที่ 1	5	2	7
ประถมศึกษาปีที่ 2	5	3	8
ประถมศึกษาปีที่ 3	6	2	8
ประถมศึกษาปีที่ 4	4	4	8
ประถมศึกษาปีที่ 5	5	4	9
ประถมศึกษาปีที่ 6	4	4	8
รวม	29	19	48
รวมจำนวนนักเรียนทั้งหมด	34	27	61

โรงเรียนหนองหัวช้าง มีจำนวนนักเรียน ทั้งหมด 61 คน ดังนี้

1. ระดับก่อนประถมศึกษา 13 คน
2. ระดับประถมศึกษา 48 คน

โรงเรียนหนองหัวช้าง มีจำนวนบุคลากรทั้งหมด 4 คน ดังนี้

1. ปรินญาตรี 4 คน
2. อนุปรินญา - คน
3. ต่ำกว่าอนุปรินญา - คน
4. นักการภารโรง 1 คน

จากข้อมูลจำนวนบุคลากรในโรงเรียนหนองหัวช้าง สามารถจำแนกตามตำแหน่ง ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 6 แสดงจำนวนบุคลากรในโรงเรียนหนองหัวช้าง

ที่	ชื่อ - สกุล	ตำแหน่ง	ปฏิบัติหน้าที่
1	นายสุชาติ คำชนะ	ผู้อำนวยการ	ผู้บริหาร
2	นางรำไพ เดชโกปรรม	ครู คศ.2	สอนประจำชั้นอนุบาล 1-2
3	นายรัฐพล ทาบรรหาร	ครู คศ.2	สอนประจำชั้น ป.1-3
4	นายทรงเดช โรจนกร	ครู คศ.2	สอนประจำชั้น ป.4-6
5	นายสมบูรณ์ ภูสมนึก	นักการภารโรง	บริการทั่วไป

อัตราครู : นักเรียน 1 : 15

9. สภาพชุมชนโดยรวม

9.1 สภาพชุมชนโรงเรียนหนองหัวช้าง ตั้งอยู่ในบ้านหนองหัวช้าง หมู่ที่ 3 มีเขตบริการ 3 หมู่บ้าน ได้แก่

9.1.1 หมู่ที่ 3 บ้านหนองหัวช้าง มีจำนวน 113 ครัวเรือน ประชากรประมาณ 682 คน

9.1.2 หมู่ที่ 4 บ้านหัวนาคำ มีจำนวน 57 ครัวเรือน ประชากรประมาณ 223 คน

9.1.3 หมู่บ้านโลกอุดม มีจำนวนประชากร 52 ครัวเรือน ประชากรประมาณ 221 คน

9.2 ประชากร 100 % นับถือศาสนาพุทธ ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ประมาณร้อยละ 95 บริเวณรอบโรงเรียนเป็น ไร่ อ้อย มันสำปะหลัง นาข้าว สภาพทางเศรษฐกิจค่อนข้างยากจนมีรายได้เฉลี่ย 15,000 บาท/ปี ผู้ปกครองส่วนใหญ่ จบการศึกษาระดับการศึกษาภาคบังคับ ประถมศึกษาปีที่ 6

9.3 โอกาสและข้อจำกัดของโรงเรียน

โรงเรียนตั้งอยู่ติดถนนระหว่างบ้านแก่งนาขาม - บ้านม่วง อยู่ใกล้วัดสว่าง บ้านหนองหัวช้าง ห่างจากสถานีอนามัยบ้านเหล่ากลาง ประมาณ 3 กิโลเมตร ห่างจากองค์การบริหารส่วนตำบลกลางหมื่น ประมาณ 3 กิโลเมตร โดยได้รับการสนับสนุนสถานที่เป็นแหล่งเรียนรู้ ชุมชนได้รับการประกาศเป็นหมู่บ้านปลอดยาเสพติด ผู้ปกครองนักเรียนร้อยละ 90 มีอาชีพเกษตรกรรม มีฐานะยากจน เมื่อหมดฤดูทำนา ผู้ปกครองมักอพยพไปทำงานต่างถิ่น

ปล่อยให้นุศตรอยู่กับ ปู่ ย่า ตา ยาย โรงเรียนขาดแคลนงบประมาณ สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ
ที่ทันสมัย และขาดอัตรากำลังครู

นับแต่ก่อตั้งโรงเรียนเมื่อ 7 มิถุนายน 2497 โรงเรียนมีการพัฒนา มา โดย
ตลอด ในปัจจุบันโรงเรียนมีอาคารเรียน 2 หลัง อาคารประกอบ 2 หลัง รวมจำนวน
ห้องเรียนทั้งหมด 11 ห้อง ห้องเรียน 8 ห้อง ห้องปฏิบัติการพิเศษต่างๆ 3 ห้อง ได้แก่
ห้องจริยศึกษา ห้องพัสดุ และห้องพัสดุ

โรงเรียนยังไม่มีห้องปฏิบัติการทางภาษา ห้องปฏิบัติการวิทยาศาสตร์ และ
ห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ที่สมบูรณ์ จึงยังไม่สามารถให้บริการอินเทอร์เน็ตแก่นักเรียนได้
และโรงเรียนมีคอมพิวเตอร์ที่ได้รับบริจาคจากคณะครูอาจารย์จำนวน 3 เครื่องที่ใช้ใน
การเรียนการสอนและทางราชการจัดสรรให้มาใช้ในงานธุรการ คิดสัดส่วนจำนวนนักเรียน
ต่อเครื่องเท่ากับ 3 เครื่อง ต่อ นักเรียน 61 คน

การประเมินคุณภาพการศึกษาภายนอกสถานศึกษา ของสำนักงานรับรอง
มาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) รอบที่ 2 ปีการศึกษา 2551
มีผลการประเมิน ดังนี้

ตารางที่ 7 สรุปผลการประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน
การศึกษาขั้นพื้นฐาน : ประถมศึกษา

การศึกษาระดับ ประถมศึกษา	ผลประเมิน อิงเกณฑ์		ผลประเมิน อิงสถานศึกษา		ค่าเฉลี่ย	ระดับ คุณภาพ
	ค่าเฉลี่ย	ระดับ คุณภาพ	คะแนน	ระดับ คุณภาพ		
มาตรฐานที่ 1 ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์	2.59	ดี	3	ดี	2.98	ดี
มาตรฐานที่ 2 ผู้เรียนมีสุขนิสัย สุขภาพ กายและสุขภาพจิตที่ดี	3.20	ดี	3	ดี	3.10	ดี
มาตรฐานที่ 3 ผู้เรียนมีสุนทรียภาพและ ลักษณะนิสัยด้านศิลปะ ดนตรี และกีฬา	3.09	ดี	3	ดี	3.05	ดี
มาตรฐานที่ 4 ผู้เรียนมีความสามารถ ในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์						

การศึกษาขั้นพื้นฐาน : ประถมศึกษา	ผลประเมิน อิงเกณฑ์		ผลประเมิน อิงสถานศึกษา		ค่าเฉลี่ย	ระดับ คุณภาพ
	ค่าเฉลี่ย	ระดับ คุณภาพ	คะแนน	ระดับ คุณภาพ		
คิดไตร่ตรอง และมีวิสัยทัศน์	2.57	พอใช้	1	ปรับปรุง	1.79	พอใช้
มาตรฐานที่ 5 ผู้เรียนมีความรู้และ ทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร	3.20	ดี	2	พอใช้	2.60	ดี
มาตรฐานที่ 6 ผู้เรียนมีทักษะในการ แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการ เรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง	2.71	พอใช้	1	ปรับปรุง	1.86	พอใช้
มาตรฐานที่ 7 ผู้เรียนมีทักษะในการ ทำงาน รักการทำงาน สามารถทำงาน ร่วมกับผู้อื่นได้และมีเจตคติที่ดีต่อ อาชีพสุจริต	3.04	ดี	3	ดี	3.02	ดี
มาตรฐานที่ 8 ครูมีคุณวุฒิ/ความรู้ ความสามารถตรงกับงานที่รับผิดชอบ และมีครูเพียงพอ	3.20	ดี	3	ดี	3.10	ดี
มาตรฐานที่ 9 ครูมีความสามารถในการ จัดการเรียนการสอนอย่างมี ประสิทธิภาพและเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ	2.67	พอใช้	1	ปรับปรุง	1.84	พอใช้
มาตรฐานที่ 10 ผู้บริหารมีภาวะผู้นำ และมีความสามารถในการบริหาร จัดการ	3.89	ดีมาก	2	พอใช้	2.59	ดี
มาตรฐานที่ 11 สถานศึกษามีการจัด องค์กร/โครงสร้างและการบริหารงาน อย่างเป็นระบบ ครบวงจร ให้บรรลุ เป้าหมายการศึกษา	3.80	ดีมาก	2	พอใช้	2.90	ดี
มาตรฐานที่ 12 สถานศึกษามีการจัด กิจกรรม และการเรียนการสอนโดย เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ	3.10	ดี	3	ดี	3.05	ดี

การศึกษาขั้นพื้นฐาน : ประถมศึกษา	ผลประเมิน อิงเกณฑ์		ผลประเมิน อิงสถานศึกษา		ค่าเฉลี่ย	ระดับ คุณภาพ
	ค่าเฉลี่ย	ระดับ คุณภาพ	คะแนน	ระดับ คุณภาพ		
มาตรฐานที่ 13 สถานศึกษามี หลักสูตรที่เหมาะสมกับผู้เรียนและ ท้องถิ่นมีสื่อการเรียนการสอนที่เอื้อ ต่อการเรียนรู้	3.10	ดี	3	ดี	3.05	ดี
มาตรฐานที่ 14 สถานศึกษาส่งเสริม ความสัมพันธ์และความร่วมมือกับ ชุมชนในการพัฒนาการศึกษา	3.60	ดีมาก	2	พอใช้	2.80	ดี
ในภาพรวมสถานศึกษาจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ไม่สมควรรับรองมาตรฐานการศึกษา						

ข้อมูลรายงานการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน
โรงเรียนหนองหัวช้าง (2551 : 5-6)

กล่าวโดยสรุป โรงเรียนหนองหัวช้าง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์
เขต 1 เป็นโรงเรียนขนาดเล็ก ที่มีการดำเนินการจัดการเรียนการสอนในระดับอนุบาลถึง
ประถมศึกษาปีที่ 6 โดยมีการประเมินคุณภาพการศึกษากายนอก ผลการประเมินมีค่าเฉลี่ย
2.69 ระดับคุณภาพ ดี 11 มาตรฐาน พอใช้ 3 มาตรฐาน คือมาตรฐานที่ 4 มาตรฐานที่ 6 และ
มาตรฐานที่ 9 ผู้วิจัยจึงนำข้อมูลดังกล่าวเป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

เก็จนก เอื้อวงศ์ (2547 : 117 - 121) ได้วิจัยเรื่องการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริม
และปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินการในระบบการประกันคุณภาพการศึกษาของ
สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหาร และหัวหน้าระดับชั้น รวม 1,098 คน
ผลการวิจัยพบว่า

1. ด้านการวางแผน สถานศึกษาส่วนใหญ่มีการดำเนินการวางแผน ได้แก่
เตรียมความพร้อม จัดทำระบบสารสนเทศ การจัดทำมาตรฐาน การจัดทำแผนพัฒนาหรือ
ธรรมนูญโรงเรียน และการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี

2. ด้านการดำเนินการ สถานศึกษามีการดำเนินการทุกเรื่อง ได้แก่ จัดทรัพยากรและสิ่งอำนวยความสะดวก ดำเนินการตามแผน และนิเทศติดตามการทำงาน
 3. ด้านการตรวจสอบ ประเมินและปรับปรุงคุณภาพการศึกษา สถานศึกษามีการดำเนินการทุกเรื่อง ได้แก่ การตรวจสอบและการประเมินคุณภาพการศึกษาภายใน ทั้งโดยสถานศึกษาและหน่วยงานต้นสังกัด รวมทั้งนำผลการประเมินคุณภาพการศึกษาภายใน มาใช้เพื่อการปรับปรุงพัฒนา
 4. ผลการดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาโดยภาพรวม และรายด้านทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านการวางแผน ด้านการดำเนินการ และด้านการตรวจสอบ อยู่ในระดับมาก
 5. ปัจจัยที่ส่งเสริมการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านภาวะผู้นำ ด้านวัฒนธรรมองค์กร และด้านบุคลากร ส่วนด้านโครงสร้างองค์กร ด้านวัสดุอุปกรณ์ ด้านสภาพทางกายภาพ และด้านงบประมาณ เป็นปัจจัยส่งเสริมอยู่ในระดับปานกลาง รวมทั้งด้านสังคม และด้านการเมือง เป็นปัจจัยส่งเสริมอยู่ในระดับน้อย
- คม แคนสุข (2550 : 221) ได้วิจัยเรื่องการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา ของโรงเรียนน่านวชิรวิทยาคม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 สรุปได้ว่า ธรรมนูญโรงเรียนและแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา ถือว่าเป็นกรอบแนวทางที่สำคัญในการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษา ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวจะบรรลุผลผู้บริหารต้อง กำกับติดตามการปฏิบัติอย่างจริงจัง เป็นระบบ และต่อเนื่อง ควบคู่กับการพัฒนาครูให้เข้าใจ ระบบการประกันคุณภาพการศึกษาและพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพเกิด ประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน
- งาน อุตสารัมย์ (2551 : 131) ได้วิจัยเรื่องการศึกษาการดำเนินงานตามระบบ การประกันคุณภาพการศึกษาภายใน โรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 พบว่า สภาพการดำเนินงานตามระบบการประกันคุณภาพการศึกษา ผู้บริหารโรงเรียน ครูวิชาการหรือครูที่รับผิดชอบงานประกันคุณภาพการศึกษาและประธานคณะกรรมการ สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีความคิดเห็นต่อการดำเนินงานตามระบบการประกันคุณภาพ การศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดย เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 อันดับ คือ การรายงานคุณภาพการศึกษาประจำปี การจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา และการจัดระบบบริหารและสารสนเทศ เรียงลำดับ ค่าเฉลี่ยจากน้อยที่สุดไปหามาก 3 อันดับ คือ การตรวจสอบและทบทวนคุณภาพการศึกษา

การพัฒนามาตรฐานการศึกษา และการประเมินคุณภาพการศึกษากับการผดุงระบบการประกันคุณภาพการศึกษา เมื่อพิจารณาตามสถานภาพ พบว่า ทั้งผู้บริหาร และครูผู้สอนหรือครูที่รับผิดชอบงานการประกันคุณภาพการศึกษา และประธานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีความคิดเห็นโดยรวมอยู่ในระดับมาก

ไพฑูล บุญมั่ง (2552 : 187-188) ได้วิจัยเรื่องการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียน โนนแดงวิทยาคม ปีการศึกษา 2552 – 2554 สรุปได้ว่าสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน โนนแดงวิทยาคม ที่ต้องการพัฒนามากที่สุด คือ ปัญหาด้านคุณภาพผู้เรียนที่ต้องการให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนทุกรายวิชาเพิ่มขึ้น ผู้เรียนมีความสามารถในการพูดถ่ายทอดหรือบรรยายเรื่องราวต่าง ๆ ให้ผู้อื่นเข้าใจได้อย่างถูกต้อง ผู้เรียนมีความสามารถในการอ่านและจับใจความสำคัญจากเรื่องราวต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้องผู้เรียนมีความสามารถในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ผู้เรียนมีความประพฤติเรียบร้อย มีวินัย คุณธรรมจริยธรรมที่ดี ผู้เรียนมีความรับผิดชอบ เคารพต่อตนเองและผู้อื่น ร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและทรัพย์สินของส่วนรวม ปัญหาด้านการเรียนการสอน ที่ต้องการให้ครูมีจำนวนเพียงพอ มีวุฒิตรงตามวิชาที่สอน ครูมีความสามารถในการสร้างนวัตกรรมและทำการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน มีการจัดหาสื่อการเรียนการสอนที่ทันสมัยและเพียงพอให้มากยิ่งขึ้นและปัญหาด้านการบริหารจัดการศึกษาที่ต้องการให้มีการจัดระบบการนิเทศในรูปแบบของคณะกรรมการนิเทศอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง มีการนำผลการนิเทศมาปรับปรุงงานในครั้งต่อไป จัดให้มีแหล่งเรียนรู้ที่ทันสมัย มีอาคารสถานที่ให้พอเพียง เพื่ออำนวยความสะดวกในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และจัดระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างทั่วถึง มีโครงการสืบสานวัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น และต้องการปรับปรุงสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนให้สวยงาม บรรยากาศดี สะอาด ร่มรื่น สร้างความปลอดภัยให้กับผู้เรียนด้วยโครงการพัฒนาโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง

สามารถ โสภานเวทย์ (2549 : 143) วิจัยเรื่องการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาตามทัศนะของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 1 พบว่าคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีทัศนะต่อระดับการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมาก พิจารณารายด้านทุกด้านอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับด้านที่มีการดำเนินงานจากสูงไปหาต่ำได้ดังนี้ คือ ด้านการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา การรายงานคุณภาพการศึกษาประจำปี

การจัดระบบบริหารและสารสนเทศ การดำเนินงานตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา การพัฒนามาตรฐานการศึกษา การผดุงระบบการประกันคุณภาพการศึกษา การประเมินคุณภาพการศึกษา และด้านการตรวจสอบและทบทวนคุณภาพการศึกษา ตามลำดับ เมื่อพิจารณาจำแนกตามสถานภาพ พบว่า บุคลากรภายใน มีทักษะต่อระดับการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา โดยรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน ทุกด้าน อยู่ในระดับมาก เรียงลำดับ ด้านที่มีการดำเนินงานจากสูงไปหาลำต่ำ ได้ดังนี้ คือ ด้านการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา การรายงานคุณภาพการศึกษาประจำปี การจัดระบบบริหารและสารสนเทศ การดำเนินงานตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา การพัฒนามาตรฐานการศึกษา การผดุงระบบการประกันคุณภาพการศึกษา การประเมินคุณภาพการศึกษา และด้านการตรวจสอบและทบทวนคุณภาพการศึกษาเป็นอันดับสุดท้าย บุคลากรภายนอกมีทักษะต่อระดับการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านทุกด้าน อยู่ในระดับมาก เรียงลำดับด้านที่มีการดำเนินงานจากสูงไปหาลำต่ำ ได้ดังนี้ คือ ด้านการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา การรายงานคุณภาพการศึกษาประจำปี การจัดระบบบริหารและสารสนเทศการดำเนินงานตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา การพัฒนามาตรฐานการศึกษา การผดุงระบบการประกันคุณภาพการศึกษา การประเมินคุณภาพการศึกษาและด้านการตรวจสอบและทบทวนคุณภาพการศึกษาตามลำดับ

อำนาจ โตน้ำ (2551 : 125-127) ได้วิจัยเรื่องการพัฒนาการดำเนินงานประกันคุณภาพภายใน โรงเรียนบ้านหนองแวง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา เขต 7 สรุปได้ว่า

1. สภาพการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายใน โรงเรียนบ้านหนองแวง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา เขต 7 จากการสอบถามผู้บริหาร ครูผู้ปฏิบัติงานสอน และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่าโดยภาพรวมมีการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก แต่เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านการเรียนการสอน ด้านการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ ด้านการบริหารและการจัดการศึกษาและด้านคุณภาพผู้เรียน

2. ผลการพัฒนาการดำเนินงานประกันคุณภาพภายใน โรงเรียนบ้านหนองแวง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา เขต 7 การดำเนินงานโดยเน้นการประชุมเชิงปฏิบัติการเป็นหลัก ผลการพัฒนามาตรฐานที่ 4 ได้สรุปการดำเนินการและปฏิบัติ โดยโรงเรียนได้จัดโครงการส่งเสริมและพัฒนาความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจารณญาณ และมี

ความคิดสร้างสรรค์ สรุปเป็นความคิดรวบยอดด้วยตนเองมีโครงการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้
 โครงการงาน ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้ให้นักเรียนตัดสินใจจากข้อมูลโดยครูเป็นเพียงผู้
 ช่วยเหลือ ผลการพัฒนามาตรฐานที่ 6 มีการพัฒนาทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง
 รักการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง โรงเรียนมีห้องสมุดที่ใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ของนักเรียน
 ได้อย่างเหมาะสมมีการจัดทำโครงการวิชาต่าง ๆ การจัดปายนิเทศ นักเรียนได้มีนิสัยรักการอ่าน
 การเขียน สนใจที่จะอ่านหนังสือมากขึ้น ผลการดำเนินการในแต่ละมาตรฐานได้ผลเป็นที่น่าพอใจ
 กล่าวคือ ผู้บริหาร ครูผู้ปฏิบัติการสอน และนักเรียนให้ความสนใจในการดำเนินแต่ละกิจกรรม
 สภาพทั่วไปในการดำเนินงานอยู่ในสภาพที่มีความพร้อมที่จะดำเนินการวิจัยเป็นอย่างมาก
 โดยเฉพาะบรรยากาศในการประชุมเชิงปฏิบัติการแต่ละครั้งผู้ร่วมวิจัยมีความกระตือรือร้นที่จะ
 ดำเนินการตามโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ เป็นอย่างดี ตลอดถึงการนำผลการแก้ไข ปรับปรุง
 ไปประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหา เช่นกิจกรรมที่สนับสนุนให้ครูนำผลการประเมินมาใช้ใน
 การพัฒนาการเรียนการสอน และพัฒนาผู้เรียนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

2. งานวิจัยต่างประเทศ

บั๊ก (Bugg, 2000 : 4330 -A) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการรับรองคุณภาพและแผนพัฒนา
 ในสถาบันชั้นสูงของรัฐอิลินอย ผลการวิจัยพบว่า ผลกระทบของการรับรองคุณภาพและ
 แผนพัฒนาของสภาการศึกษาในรัฐอิลินอย ซึ่งเป็นผลจากการเลือกของสองสถาบันที่มีเกณฑ์
 บรรทัดฐานในการรวมการศึกษา ในส่วนที่หนึ่ง ในการร่วมกับผู้วิจัยให้ความสนใจสูงสุดต่อ
 พื้นฐานแต่ละสถาบัน ส่วนที่สอง ผู้วิจัยแยกเอกสารในการร่วมมือของแต่ละสถาบันในขั้นตอน
 การรับรองคุณภาพ ซึ่งรวมถึงรายงานการทบทวนทั้งภายในและภายนอก ในส่วนที่ 3 เป็น
 การสัมภาษณ์ผู้บริหารและครู ส่วนประกอบอื่น ๆ เกี่ยวกับเอกสารที่ได้รับ เช่น การปรับปรุง
 สถาบัน การประชุมของคณะกรรมการและระเบียบวาระการประชุม เอกสารที่ถูกทฤษฎี
 การได้คุณภาพซึ่งมีผลในหลายขั้นตอน ผลการวิจัยพบว่า การแนะนำนักวิชาการให้การรับรอง
 สถาบันการศึกษาชั้นสูง เพื่อปรับปรุงโครงสร้างของสถาบัน สถาบันในเมืองที่ประสบผลสำเร็จ
 ด้านการดำเนินงาน ผลกระทบในการรับรองคุณภาพของกลยุทธ์การสอนที่หลากหลายของ
 สถาบัน และการพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่เหมาะสม ประกอบด้วย ปัจจัยสำคัญ คือ ผู้บริหาร
 ครู ชุมชน และแหล่งเงินทุนต่าง ๆ

กู๊ดฮาร์ท (Goodhart, 1991 : 2214 - A) ได้ศึกษาลักษณะของโรงเรียนที่มี
 ประสิทธิภาพในด้านวิชาการ ซึ่งทำการวิเคราะห์โดยศึกษาผลผลิตทางการศึกษาของโรงเรียน
 ในด้านผลสัมฤทธิ์ด้านวิชาการ ความสำเร็จในโรงเรียนและประสิทธิภาพของการวัดผล พบว่า

ความเป็นผู้นำในการจัดองค์กรของผู้บริหาร ความมีคุณภาพจริยธรรมของครูปฏิบัติการสอน และความเป็นหนึ่งเดียวของสถานศึกษา มีความสัมพันธ์ต่อความมีประสิทธิภาพของ โรงเรียน และส่งผลต่อความมีประสิทธิภาพซึ่งกันและกัน

สเตร็ค (Strac. 2001) ศึกษาการริเริ่มนำการบริหาร โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน มาใช้ในโรงเรียน Rock Prairie ซึ่งเป็นโรงเรียนประถมศึกษาดั้งใหม่ในเขตพื้นที่การศึกษา คอลเลจ สเตชัน (College Station) รัฐเท็กซัส เพื่อศึกษาผลกระทบของการปฏิบัติงานของ โรงเรียนใน 3 ด้าน คือ ด้านบุคลากร ด้านผู้ปกครอง และด้านนักเรียน โดยศึกษาการปฏิบัติงาน ของโรงเรียนเกี่ยวกับ 1) งบประมาณ 2) การคัดเลือกบุคลากร 3) ขวัญและกำลังใจของครูและ 4) การบริหารจัดการโรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า 1) ครูและผู้ปกครองมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ โรงเรียนร่วมกัน โดยเฉพาะในแง่ภารกิจของโรงเรียน 2) ระดับการมีส่วนร่วมของครูสูงขึ้น ทำให้ครูมีขวัญ กำลังใจสูงขึ้น 3) การที่ครูมีส่วนร่วมตัดสินใจมากขึ้นและการที่ความเชี่ยวชาญ ของครูถูกใช้ไปในทางบวกมากขึ้น ทำให้ความเป็นวิชาชีพของครูสูงขึ้น และความต้องการ ของโรงเรียนได้รับการกล่าวถึงมากขึ้น 4) การที่ผู้ปกครองเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการ บริหารโรงเรียนรูปแบบนี้เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองมีช่องทางในการให้ความร่วมมือ มากขึ้น แต่นักเรียนยังคงเป็นกลุ่มแรกที่ได้รับประโยชน์ 5) การมีส่วนร่วมของครูในการคัด สรรบุคลากร กระบวนการงบประมาณ และกระบวนการปรับปรุงโรงเรียนทำให้โรงเรียน สามารถตอบสนองความต้องการของนักเรียนได้มาก

แพตริเซีย (Patricia. 2000 : 4314 - A) ได้ศึกษาการประเมินความก้าวหน้า ไปสู่การประกันคุณภาพการศึกษา และการควบคุมการปฏิบัติงานในองค์กรประเทศสวีเดน ฝรั่งเศส นิวซีแลนด์ และออสเตรเลีย ผลการวิจัยพบว่า การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างชัดเจน ในระบบประกันคุณภาพการศึกษานั้น กลไกทางสังคมช่วยทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่าง รวดเร็วจากประเทศพัฒนาแล้วไปยังประเทศอื่นๆ การประกันคุณภาพการศึกษาที่เหมาะสม ต้องมีการควบคุมและประเมินผล ที่สำคัญครูต้องรับผิดชอบต่ออาชีพของตน ต้องดำเนินการ อย่างมีเหตุผล และมีกระบวนการที่ชัดเจน โดย

1. ในประเทศสวีเดน มีการประกันคุณภาพการศึกษาที่ชัดเจนใน การประเมินผลการเรียนการสอนของครู
2. ในประเทศฝรั่งเศส มีการดำเนินการตรวจสอบภายนอกจากโรงเรียน และการควบคุมคุณภาพจากส่วนกลาง

3. ในประเทศนิวซีแลนด์ ดำเนินการโดยให้มีการประเมินจากบุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้องกับสถานศึกษา และนำระบบการเรียนการสอนตามมาตรฐานกลางไปสู่การปฏิบัติในแต่ละสถานศึกษา

4. ในประเทศออสเตรเลีย มีการนำเอาระบบการประเมินผลโดยใช้ข้อสอบมาตรฐาน มีการเตรียมการอย่างมีแบบแผนไปสู่การควบคุมคุณภาพ และการประกันคุณภาพการศึกษา

เชียฮาน (Sheahan. 2001 : 5819 - A) ได้ศึกษาเรื่อง กระบวนการเพิ่มความเชื่อถือและคำจำกัดความคุณภาพการศึกษา ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของสาธารณชนและหน่วยงานภาครัฐมีผลต่อความต้องการในการสร้างเอกภาพ และมาตรฐานการวัดคุณภาพการศึกษาในระดับสูง การสร้างคุณภาพกระบวนการบริหารและการสอนของครูเป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพของผู้เรียนตามมา มีการวัดผลประเมินผลของผู้เรียนให้มากขึ้นในฐานะที่เป็นตัวบ่งชี้คุณภาพการศึกษาที่ชัดเจนมากที่สุด ชุมชนต้องให้ความสนใจกับบทบาทของหน่วยงานภาครัฐในการกำหนดคุณภาพของสถานศึกษา และคุณภาพการศึกษาระดับสูง เป็นแนวคิดที่ยากที่จะให้ความหมายหรือมีขอบเขตกว้างและลึกในทุก ๆ ด้าน เกี่ยวกับคุณภาพด้านต่าง ๆ ของสถานศึกษา

นิวตัน (Newton. 1999 : 215 – 235) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การประเมินผลกระทบในการตรวจสอบคุณภาพภายนอกของสถาบันอุดมศึกษาในสหราชอาณาจักร ตั้งแต่ปี 1993 ถึง 1998 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลกระทบจากการใช้รูปแบบของการตรวจสอบภายนอก การประเมินคุณภาพการจัดการเรียนการสอนและการตรวจสอบคุณภาพการดำเนินงานของสถาบัน ผลการวิจัยพบว่า การใช้ข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative) และเชิงคุณภาพ (Qualitative) ที่ได้จากการวัดการปฏิบัติหรือการดำเนินงาน โดยองค์กรภายนอก เช่น รายงานการตรวจสอบและการประเมินของ Scottish Higher Education Funding council (SHEFC) และ (Higher Education Quality council (HEQC) การตรวจสอบและประเมินภายใน โดยคณะกรรมการตามการรับรู้และประสบการณ์ทำให้ทราบถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นดังนี้

1. วัตถุประสงค์ของระบบคุณภาพและวิธีการที่ใช้ในการตรวจสอบและประเมิน ซึ่งชี้ให้เห็นว่า ระบบการประกันคุณภาพการศึกษา จำเป็นต้องมีการตรวจสอบและประเมินทั้งโดยภายในและภายนอก การตรวจสอบและประเมินสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ เป็นเรื่องที่สามารถทำได้ (Accountability)

2. การปรับปรุงคุณภาพสำหรับบุคลากร มีขอบเขตที่กว้าง ดังนั้นจึงไม่สามารถแยกส่วนของการปรับปรุงให้เป็นอิสระออกจากระบบประกันคุณภาพได้ การปรับปรุงคุณภาพสำหรับนักศึกษาเป็นเรื่องที่มีความสำคัญยิ่งกว่าการปรับปรุงและพัฒนาบุคลากร เนื่องจากเป็นผลผลิตของสถาบัน

3. ควรมีการเพิ่มหรือขยายการดำเนินงานด้านการประกันคุณภาพออกไปอย่างกว้างขวางเพื่อตอบสนองความต้องการของหน่วยงานต่าง ๆ มากขึ้น

สตีเวนส์ (Stevens, 2004 : 2737 - A) ได้ศึกษาการรับรู้เกณฑ์ของ Badrige เพื่อความเป็นเลิศทางการศึกษาที่มีต่อผู้ที่มีส่วนได้เสียในระดับโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น และศึกษาการรับรู้ของผู้ที่มีส่วนได้เสียในระดับต่าง ๆ ระดับโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น เกณฑ์ของ Badrige เพื่อความเป็นเลิศทางการศึกษาที่มีต่อโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น วิธีการศึกษาได้ทำการสำรวจผู้ที่มีส่วนได้เสีย 810 คน ซึ่งประกอบด้วย ผู้ปกครอง บุคลากร ในโรงเรียน และการบริหาร ผู้ที่มีส่วนได้เสียได้ โดยมีเครื่องมือ คือ แบบสำรวจเรื่องการรับรู้ เกณฑ์ของ Badrige เพื่อความเป็นเลิศทางการศึกษาที่มีต่อผู้ที่มีส่วนได้เสียในระดับโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนหนึ่งในเขตชานเมือง แบบสำรวจมีคำถาม 74 ข้อ ผลการศึกษาพบว่าการใช้เกณฑ์ของ Badrige เพื่อความเป็นเลิศทางการศึกษาที่มีต่อผู้ที่มีส่วนได้เสียในระดับโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ต้องการการทำงานมากขึ้น และความชัดเจนมากขึ้นใน ความพึงพอใจของผู้ที่มีส่วนได้เสีย บุคลากรในโรงเรียนในฐานะผู้ที่มีส่วนได้เสียที่สำคัญ ได้ระบุความต้องการมากที่สุด คือ การปรับปรุงการใช้ระบบและความมุ่งหมายของระบบ ในระดับโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ผู้ปกครองและการบริการได้รับการสนับสนุน อย่างใกล้ชิดยิ่งขึ้น ในการรับรู้เกี่ยวกับวิธีการตามเกณฑ์ของ Badrige เพื่อความเป็นเลิศทางการศึกษาส่งผลกระทบต่อโรงเรียน อย่างไรก็ตามผู้ปกครองได้ระบุถึงความต้องการปรับปรุงหลายด้าน ด้านที่สำคัญที่ได้รับการปรับปรุงจากการศึกษารั้งนี้มี 4 ด้าน คือ การสื่อสารหลักสูตร การวางแผนปรับปรุงโรงเรียน และการจัดระบบในแต่ละด้านที่ สนับสนุนเกณฑ์ของ Badrige เพื่อความเป็นเลิศทางวิชาการ แสดงให้เป็นบทบาทที่วิกฤตใน กระบวนการสร้างปรัวรรตที่ประสบความสำเร็จขึ้นในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า สถานศึกษาได้ดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา ตั้งแต่การศึกษาและเตรียมการ การวางแผน การประกันคุณภาพการศึกษา การดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษา และการรายงานผลการดำเนินงานเพื่อมุ่งสู่คุณภาพการศึกษาตามเกณฑ์มาตรฐานทั้ง 3 ด้าน คือ มาตรฐาน

ด้านผู้เรียน มาตรฐานด้านครูและมาตรฐานด้านผู้บริหาร ซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้วิจัยจะนำผลการศึกษา เป็นแนวทางในการดำเนินการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยการสร้างเครื่องมือ และ การอภิปรายผลที่เกิดขึ้นจากผลการวิจัยต่อไป

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY